

JOK-Bladet

Medlemsblad för Järvafältets Ornitologiska Klubb **4:2020**

Skäggmesen - doldisen i våra vassar
Nu passerar klubben sextioårsstrecket!
Mygel och övertramp i de svenska skogarna
kännetecknar skogsnäringen idag
Sträckskådning - så går det till i Järva!
Göktyteprojektet - så kom det till!
JOK upprättar samarbete med Naturskyddsföreningen

Notiser, aktuella observationer, exkursionsrapporter och program.

Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK)

Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK), bildades 3/1 1961 och har allt sedan dess haft till huvuduppgift att observera och värna om fågelfaunan på Järvafältet med omnejd. JOK bedriver idag en intensiv verksamhet på Järvafältet, med målsättningen att området skall innehålla en så art- och individrik natur och fågelfauna som möjligt. Då Järvafältet är utsatt för kraftig exploatering runt kanterna, utgör klubben en viktig garant mot eventuella övertramp. Detta görs genom fortlöpande dialog med de ansvariga kommunerna, myndigheterna samt andra offentliga och privata intressenter. JOK är lokalförening i Stockholms Ornitologiska Förening (StOF), en regionalförening ansluten till BirdLife Sverige (SOF).

Medlemsavgiften är 100:-/kalenderår - pg 580 132-9 eller Swish på tel: 070-540 20 30.

Glöm inte att meddela namn, adress, epost och tel. Klubben har drygt 500 medlemmar.

Läs mer om klubben på hemsidan där du kan hitta kontaktuppgifter för styrelse och andra viktiga funktioner.
www.jokhemsida.se

JOK-Bladet

Årgång 60 (grundad 1961)

Nr: 4:2020

Utkommer med fyra nummer (mars, juni, sept o dec) per år till medlemmar i Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK). PDF kan hämtas på hemsidan av reg. medlemmar.

Gamla nummer kan alla laddas ner gratis i PDF-format från klubbens hemsida.

Upplaga: 650 exemplar.

Tryck: ÅTTA.45 TRYCKERI, Järfälla

Redaktör och grafisk form: Jorge Lintrup
Båtsman Nähls Gränd 4, 16347 Spånga
Tel: 070-641 60 40

Epost: jorgelintrup@gmail.com

Ansvarig utgivare: Ulf Svahn, Järfälla

Medverkan med material i

tidningen sker endast på ideell basis.

Icke signerat innehåll ansvarar redaktionen för. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera mottaget material.

Facebook: "Fågelskådare på Järva"

Hemsida: www.jokhemsida.se

Adressändring: ulf.svahn@gmail.com

Omslagsfoto: Skäggmes, av Rune Blomgren, Föreningen Torslandavikens Naturreservat, (Creative Commons erkännande).

Vad rör skogen oss stadsbor?

Reds RUTA

"Värst vad du tjarar om skogen!" kanske en del tänker i det tysta när de bläddrar i vår tidning. "Den rör väl inte oss, heller!"

Men som redaktör är jag inne på en annan linje. Jag vill framhäva de stora problem som leder till att våra fåglar försvinner. Och tar man bort de värdefullaste kärnområdena för djur och natur (ingen nämnd ingen glömd), så glesnar bestånden mest i periferin - och vi som bor i storstaden lever just där! Det är som att tömma vattnet i en sjö, även om man tömmer i mitten, är det stränderna som förvandlas till torra land.

Det pågår mycket skit ute i våra skogar idag. Vi som för fyrtio år sedan kämpade för att förändra de dåvarande kalavverkningarna, besprutningarna och plöjningarna, och fick till skogsvårdslag och naturvårdshänsyn, har fått se oss dragna vid näsan. Inte kunde vi inbilla oss att det skulle se lika illa ut nu som då!

Det skogsområde som Bengt Oldhammer skriver om på sidan 22 var, när jag flyttade till Mora 1980, ett vida utsträckt skogsområde, endast påverkad av mellankrigstidens dimensionsavverkningar och efterföljande blädning. När han och jag gjorde våra inventeringar fanns visserligen stora kalavverkade hyggen, men stora områden var nästa jungfruliga, och där fanns fortfarande bestånd av vitrygg, massor av tjäderspel, gott om olika arter ugglor, och häckande kungsörn och fjällvråk på vart och vartannat berg.

Vitryggen försvann redan på 80-talet. Tjädern spelar visserligen fortfarande, men inte på några traditionella spelplatser, utan ofta mitt ute på skogsbilvägarna. Hur det går med ugglorna har vi redan avhandlat...

Och sen jämrar vi oss över Bolsonaro i Brasilien, när det visar sig att vi är efter värre i Sverige, där vi snart inte har någon "produktiv" skog alls kvar i ursprungligt skick! Som lök på laxen rapporteras att regeringen ska bidra till att förstörda ekosystem, såsom skövlad skog och utfiskade vatten, ska återhämta sig. Det säger biståndminister Peter Eriksson (MP) i en presskonferens i mitten av oktober. "Det här handlar om att få inte bara växtlighet utan också mat till människor både i hav och på land." Regeringen vill att subsidierna ska bidra till att återställa ekosystem där hav, mark och skog har skövats. Som start anslår regeringen 55 miljoner kronor till havens biologiska mångfald och 100 miljoner kronor till en strategi för att återställa skövade skogar. Hurra, hurra! Men, nu råkar satsningen vara riktad till AFRIKA och SYDAMERIKA...

Vad katten säger man?!

Jag minns ett sextital...

...där vi alla inspirerades av naturromantik i "Korsnäsgräddformat". Ja, det var farbröderna på *Korsnäsgräddan* (dåtidens *Mitt i Naturen*), som varje vecka förde oss TV-tittare ut i den svenska naturen för att där få uppleva äventyret. Där satt gubbarna *Nisse Linnman* och kompani, ofta bestående av *Harald Wiberg*, *Gunnar Brusewitz*, *Anders Erik Malm*, m.fl. och växlade mellan att bygga holkar, teckna rävar, laga sjömansbiff och kika på gräsändernas häckningsbestyr, allt nersköljt med en och annan sup, i ett litet torp någonstans i Uppland (Knutby). Tillsammans med *Jan Lindblads* lätt suggestiva naturfilmer och *Arne Sucksdorffs* naturskildringar med idel tama vilda djur - men även spelfilmer som *Pojken i trädet*, som spelades in vid Hornborgasjön, jämte *Bertil Danielssons Vigen Viggo* och *Året på ön*, inspirerade de oss unga pojkar att vilja ge oss ut i naturen för att upptäcka den på egen hand.

Det är alltså ingen slump att JOK bildades i den andan. Och vilken fantastisk miljö erbjöds inte ute på det gamla övningsfältet, bara ett stenkast från Stockholms västliga förorter! En kort stunds cykeltur, och man var mitt ute i spenaten!

Själv var jag bosatt lite längre bort, i Hässelby Strand, och vår vildmark hette då, som nu, Grimstaskogen. Men inte desto mindre utgjorde denna förortsnatur grunden för ett naturintresse som fortfarande hänger kvar. Som min första fågelexkursion med kompis Janne, som fått låna en gammal kikare av sin storebror Bosse. Turen gick till vasshavet vid Råcksta träsk, i kanten på Grimstaskogen, där den lilla sjön då var helt övervuxen och nästan torrlagd. Jag tror i alla fall att vi såg en rovfågel den dagen, men var det var har jag ingen aning om. Knappast någon brun kärrhök som vi trodde...

Det var längesen, men det är frukterna av dessa äventyr vi skördar i detta nu.

Tack för ordet! JOJJE LINTRUP, redaktör

Fotografier, bilder och texter i JOK-Bladet...

...är samtliga inlämnade på ideell basis utan att någon ersättning utgår, och är därför enormt viktiga bidrag till naturskyddet i vårt verksamhetsområde och på annat sätt.

Stort tack till alla som bidragit!

Så stödjer du **JOK!**

Bli medlem, så får du:

- JOK-Bladet, fyra nummer per år
- delta i klubbens alla vandringar - gratis
- anmäla dig till klubbens alla fågelresor (som brukar ha ett begränsat deltagarantal) till självkostnadspris
- följa med på klubbens långexkursioner till självkostnadspris
- delta i aktiviteter med likasinnade som hjälper dig tillrätta när du behöver det
- inbjudningar till klubbens innekvällar och föredrag under årets mörka månader
- delta i klubbens övriga verksamheter, som t.ex. holkuppsättning, vintermatning, etc.
- röst- och motionsrätt på årsmötet med möjlighet till påverkan över verksamheten
- tillgång till alla tidigare utgåvor av JOK-Bladet i PDF-format

Medlemsavgift:

Medlemsavgiften är 100:- per kalenderår

Ge bort ett medlemskap till jul:

Ett medlemskap är en julkapp som räcker ett helt år. Både mottagaren och klubben gynnas, och inte minst våra fåglar i naturen! Eller ännu bättre: [Värva en ny medlem!](#)

Minnesgåva:

Hedra en persons minne med en minnesgåva till JOK. Pengarna går oavkortat till klubbens vinterfågelmatning eller till andra naturvårdsprojekt. Markera gärna vilken verksamhet som du vill ska mottaga gåvan.

Betalning:

Plusgiro: 580 132-9

Swish: 070 540 20 30 (Björn Wester)

Doppingdekalen säljs av Mats Weiland, Karin Callmer (naturcafeet), Tommy Karlsson (30m-kärret), Bengt Sundberg (fågelvandringarna), Hasse Ivarsson (Råsta-vandringar), Ulf Svahn (diverse exkursioner), samt Jojje Lintrup (kaffebordet). Vinsten går oavkortat till fågelmatningarna på Järvafältet.

Ordföranden har ordet:

JOK fyller 60 år

Det är med stort nöje jag ägnar detta nummers "ordförande har ordet" åt vårt 60-årsjubileum i

januari 2021. Det är en stor händelse som inte kommer

att gå obemärkt förbi även om Coronaepidemin gör det svårt för oss att i närtid göra något stort. Styrelsen har dock planer på att återkomma med en festkväll med anledning av händelsen så det gäller att ha ögonen öppna.

Sveriges ornitologiska förening bildades 1945 och har alltså firat sitt 75-årsjubileum i år och 2019 hade Stockholms ornitologiska också sitt 60-årsjubileum så man kan lätt konstatera att det var något som låg i tiden. Sverige var lite efter andra länder som exempelvis Danmark där riksorganisationen drogs igång redan 1907. Lite märkligt med vår Carl von Linné vars arbete kring inte minst fåglar står sig än idag. Den svenska historiken tar sin utgångspunkt i Naturskyddsföreningen där det 1939 bildades en fågelsektion inom ramen för verksamheten.

Som vi kunde se i förra numret av JOK-bladet signerat Kjell Jonsson bildades klubben av några "Ursviksgrabbar och några utsocknes" den 3 januari 1961. Glädjande nog finns ett antal av de allra första "grabbarna" kvar och syns till och från i fält. Det är dem vi har att tacka för att vi har en fin lokal organisation med fokus på det så viktiga Järvafältet där vi kan påverka i positiv riktning. Självt har jag många fina första kryss från Järvafältet. Bl.a. minns jag min första tornfalk ryttlande över gårderna strax norr om Spånga station där det vid den tidpunkten i slutet av 60-talet inte fanns mycket att yvas över i form av bebyggelse. Några orrspel vid Ärvinge träsk som Kjell Jonsson berättade om finns inte längre, men vi har blivit bortskämda med en hel del fina observationer även på senare tid. Som nummer 1 finns naturligtvis den gulbrynade sparven som en januaridag 2009 dök upp på matningen vid 30-meterskärret. Listan kan som ni väl vet göras längre med exempelvis stäppvipa 2011, tjockfot 2011, tereksnäppa 2002, rödhuvad dykand 1992 och 2018, isabel-lastenskvätta 2009, jättehavsörn 2013 m.m.

Mycket har ändrats sedan dess. Inte minst har bebyggelsen på Järvafältet ökat kraftigt till förfång för fåglarna vilket man naturligtvis kan tycka är trist. Där jag hade min första kornknarr står idag ett flerfamiljshus. Men så är det och det gäller för oss nu att sätt klackarna i leran och som en positiv kraft försöka behålla så mycket som möjligt av de gröna ytorna och skapa bra möjligheter för de fåglar som ändå stannar i området. Även klubben har ändrats i takt med tiden. Från början blev man invald och det fanns ingen önskan att växa i någon större omfattning. En inställning helt i tidens anda. Idag har klubben 550 medlemmar i skrivande stund och vi ser och önskar en tillökning hela tiden. Ju fler medlemmar vi är desto tyngre väger vår röst i det alltid pågående arbetet med att främja Järvafältets utveckling i positiv riktning. Och det vi gör har betydelse. Se på Råstasjön och även på utformningen av Barkarbystaden, Igelbäcken för att nämna några exempel. Ålsta hage är något som vi ska börja jobba med och förhoppningsvis får vi se vår backsvalekoloni på Älgkärrstippen till våren. Vi ska också alltid ha ett bra program framför allt på men också utanför Järvafältet som ligger i linje med medlemmarnas förväntningar. Man ska dock bör man ha i minnet att det inte är en "klubb" som gör jobbet. Det är alltid enskilda medlemmar engagerade människor som oavlönat av personligt engagemang gör jobbet. Det är medlemmar som arbetar och det är medlemmar som gör oss starka. På den vägen ska vi fortsätta. Varför inte ge bort ett medlemskap i julkapp. En bra och snäll tomteklapp när vi är på väg in i ett förhoppningsvis bra fågelår 2021.

God jul och ett Gott nytt år! ☑

Hälsar **ULF SVAHN**

Klubbstyrelsen 2020-2021:

Ordförande (programansvarig): Ulf Svahn, Barkarby (ulf.svahn@gmail.com)

Sekreterare: Mattias Järvinen, Blackeberg (mattias@jaervfoto.se)

Kassör: Björn Wester, Rotebro (bjorne.wester@gmail.com)

Ledamot & redaktör: Jorge Lintrup, Flysta (jorgelintrup@gmail.com)

Ledamot, kafé & innekv: Elisabeth Eklund, Åkersberga (elis9991@gmail.com)

Ledamot, utflykter: Bengt Sundberg, Edsberg (bengt.sundberg@posten.se)

Ledamot, innekvällar: Johan Wallin, Kista (cj.wallin@gmail.com)

Ledamot, familjeaktiviteter: Ingrid Stenman, Viksjö (ingrid@lekajamt.se)

Ledamot, webmaster: Åke Jernberger, Viby (norrving1@outlook.com)

För övriga funktionärer se hemsidan.

Jizza vad!

Många av oss gamla och mossiga fågelskådare har på senare år sammanstött med begreppet JIZZ. Och självklart börjar man ju undra... *Har jag missat något???*

Ja, faktiskt, vi som inte har hundra koll på det, har egentligen ingen aning. "Jizzen luttade åt att det var en nötkråka." Jaha, vem fan är Jizzen, om man får fråga?!

När jag till slut stötte på begreppet i ett sånt respektabelt verk som *Handbook of Western Palearctic Birds* av Svensson & Shirihai, så var måttet rågat. Dags att ta reda på fakta: Så jag slog upp min tjocka trogna engelska ordbok från det ännu mer respektabla Oxford University Press; men där fanns ordet inte med överhuvudtaget!

Ok, man får till slut känna sig besegrad och gå till Google. Och DÄR, mitt i Wikipedia hittade jag förklaringen: **Jizz är ett uttryck som används av fågelskådare världen över.**

Jizzen är en fågels storlek, form, rörelsemönster, flygsätt, beteendet och liknade som gör att den "upplevs" som en viss art. I jizzen ingår alltså inte sådant som fjäderdräkt eller läte. Ordet "jizz" har ofta härletts till brittisk militärflygsjargong från första världskriget och dess förkortning GISS: General Impression of Size and Shape, vilket användes om flygplan.

Och nu har det anammats i den senaste fågelskådarjargongen, och kommer kanske in i ordböckerna så småningom. Möjligen kanske det kan bli lättare att övertyga RRK om nån sällsynt observation om man använder "rätt" vokabulär.

Det ska tilläggas att om man påträffar ordet utanför ornitologiska kretsar så kan det ha en annan något ekvok betydelse, nämligen SATS, som i det som gör honor havande. ☒

Skådarvokabulär i korthet

Alla grupper har sina jargonger, och fågelskådare har sin alldeles egen. JOK-Bladet fortsätter här att förklara vad man kan komma att höra och inte förstå, när man står bland skådare, särskilt på platser där någon ovanlig pippi råkat landa, eller på högt frekventerade lokaler, som t.ex. Falsterbo eller Ölands södra udde (givetvis antingen v.21/22 eller v.41/42).

Jizz: Intrycket man får av fågelns utseende, beteende, biotop etc. **String:** Att bestämma fåglar fel och sedan informera om fyndet (oavsiktligt). **Stringare:** En person som fått

rykte om sig att ibland felbestämma fåglar.

Dipp: "Dra på" en fågel och sedan missa den. **Drag:** Att åka (dra) på en fågel (som andra upptäckt och rapporterat om). **Dra-gare:** En person som åker på drag. **Kryss:** En ny art (för en själv). **Kryssa:** Se en ny art.

Blocker: En ovanlig fågel som man själv (men få andra) har sett. **Megaart:** Mycket ovanlig Sverigeart. **Skamart:** Fågel man ännu inte sett, men med tanke på antalet kryss borde ha sett. **Skamkryss:** När man till slut får se sin skamart. **Larm:** Information via Bird Alarm, Band eller Artportalen i mobiltelefonen om en ovanlig fågel (eller ett vanligt telefonsamtal från skådarkompis). **Soffkryss, skrivbordskryss*:** När en underart eller främmande art, genom beslut upphöjs till godkänd art. Man får då kryssa fågelns efterhand. Ex. på nya kryssbara arter: mandarinand och strigpås.

Split: När en art delas upp i flera, beroende på nya vetenskapliga rön. **Söndags-skådare:** Fågelnintresserad, som mest skådar i hemtrakten under helger. **Skogsskådare:** Fågelskådare som aldrig håller till på sträcklokaler och föredrar att vandra i skogen i stället. **Blykova:** även kallad **gråsug-gan;** den äldsta versionen av tubkikare av märket Kowa som blev var mans egendom på 70-talet men som numera bara används som nostalgirekvisita av skådare som vill ge intrycket att de hållit på länge, eller av medellösa fattigglappar som hellre använder en sådan än inget alls. ☒

[Källa: Jizz, drag och dipp - Tyst kunskap och naturupplevelse i fågelskådarkretsar av Susanne Nylund Skog, Institutet för språk och folkminnen, Artikel ur "Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv"]

Skogspolitik på sniskan

Under hösten har skogsnäringen gått ut i en bred kampanj för att driva på olika delar i en skogspolitik som tar mindre hänsyn till naturen för varje år som går. En av käpphästarna är att man måste gå till attack mot granbarkborrens "härjningar" genom att bland annat gå in i naturreservat och hugga ner angripna granar. Och det är lätt att övertyga människor att man är rätt ute, eftersom det är sant att granbarkborren har "härjat" mer än vanligt.

Dessvärre glömmar man bort att förklara **varför** granbarkborren förökat sig mer än "normalt", och man vill inte erkänna att man satt sig själv i knipa genom en extrem skogspolitik som går ut på att plantera gran i stora monokulturer över hela Skogs-sverige. Det liknar de resonemang bönder ägnat sig åt, då det aldrig varit ett bra år, utan att man bara har haft problem oavsett hur stor eller liten skörden blivit...

Det hela blev lite patetiskt när man i ett teveprogram hade ett inslag från Mellan-europa, där man för att bekämpa granbarkborren har börjat att plantera blandskog på hyggena. Bort med monokulturer-na så löser sig problemet!

Det mest upprörande är att man lyckas övertyga de auktoriteter som har till uppgift att värna om naturreservat och nationalparker, och fått dem att avverka skog där för att den inte ska "smitta av sig" på skogar i närheten. Utan att nämna ett ord

om varför granbarkborreangreppen exploderat de senaste åren. *Orsaken är helt enkelt den extremt heta och torra sommaren vi genomled 2018, då skogsbränder härjade och grönskan vissnade långt innan försommaren hade hunnit bli högsommar.*

Torra granar blir lätt offer för granbarkborren som passar på när träden mer dåligt. De kanske till och med angrips av svampsjukdomar innan, och mister motståndskraften. Det slutar med att en del granar blir uttorkade och glesnar ur, för att sedan utsättas för granbarkborrens larvangrepp. Det hela är en naturlig process i taigan. Utan granbarkborren skulle de mer sällsynta hackspettarna knappast ha någon föda, särskilt då den tretåiga hackspetten som har för vana att skala döda granar och peta i sig larverna under barken.

Även på Järvafältet har kommunerna låtit avlägsna angripna granar på sina håll. Det är inte särskilt förståndigt, då vi gärna såg att den tretåiga hackspetten återkom till de områden där den tidigare häckat. ☒ (JL)

Tretåig hackspett på granbarkborreangripen gran som den skalar för att komma åt larverna. (Foto: Zsombor Károlyi)

Granlågor gynnar hassel

Vid en utflykt till Kolmårdens sydligaste del och den där belägna Getåravinen, stötte jag på ett flertal granlågor som utgjorde substrat till hasselbuskar. De hade växt ut som nya grenar på de liggande halvt förruttnade granarna, och verkade ha "planterats" där på något sätt. Vem som stoppat in nötter i granstammarna är okänt, men det ligger nära till hands att tro att det rör sig om nötskrikor som gömmer nötter och ollon till magrare tider.

Sedan tidigare är det känt att liggande lågor (förruttnande trädstammar i olika stadier) utnyttjas som växtplats av många växter därför att det dels blir ljusare och mindre trångt i ett upphöjt läge, och dels finns energi kvar i den gamla stammen. ☒ (JL)

Jojje Lintrup

Holkar på röda ladan

Järfälla kommun har föreslagit tornseglarholkar på "röda ladan" även kallad "bibel-ladan" intill obskullen vid Säby strandäng. Klubben tycker givetvis att det är en mycket bra idé, och föreslår samtidigt att man sätter upp en tornfalksholk på samma vägg. I skrivande stund funderar vi över vilken vägg som skulle passa bäst, och om tornseglare och tornfalkar kommer att trivas ihop. För att få svar på detta gjorde redaktören ett studiebesök i Fysingen mellan Upplands Väsby och Märsta, där exakt den varianten av holkuppsättning existerat i ett par år, och det visar sig att det funkar alldeles utmärkt! Tornseglarna häckar med några par, dock utan att använda sig av holkarna (som pilfinkarna lägger beslag på) och får nöja sig med de vanliga platserna under tegelpannorna. Och tornfalkarna har häckat framgångsrikt där båda åren - i år med fyra utflugna ungar. Här nedan ser vi falkholken samt några vanliga holkar som förmodligen utnyttjas av pilfink. De speciella tornseglarholkarna sköts inte ordentligt, enligt tillförlitliga vittnen. De skulle behöva pluggas igen till dess att tornseglarna kommer i maj, men som det är nu så glömmar man att plugga dem, eller så glömmar man pluggen i. OK, vilken vägg passar bäst för holkarna, då? Vid Fysingen hänger de åt öster, och får alltså morgonsol, men i Säby vetter östväggen mot observationskullen som är den med störst risk för störningar. Så det vettigaste vore att sätta dem på ladans "baksida", mot norr alltså, det skulle ge ett bra klimat åt båda arternas ungar under heta sommar dagar. Det kan tilläggas att tornseglarholkarna, 100 stycken enligt "Fisten", tillhandahålls av StOF:s tornseglarprojekt som har lovat att måla holkarna i Falu rödfärg så att de ska matcha ladan. Några häckningar under tegelpannor lär det i alla fall inte bli eftersom "röda ladan" har ett plåt tak... ☒ (JL)

Tipspromenaden än en gång

Redaktören och tillika tipskonstruktören, dvs. undertecknad, har nu inventerat tipspromenaderna, både från 30m och Bög. Nerrivna lappar ska ersättas och i vissa fall flyttas till bättre ställen. Så, snart kan vi komma igång med nya promenader igen! Vi kommer att annonsera ut nästa tipspromenad, som även den blir mobilbaserad, på vår hemsida. Ugglor är ämnet. ☒ (JL)

Anna Lyubutova

Gissade du rätt? Det var *Kennedymordet* som slogs upp stort den 23 november 1963, bara några månader innan JOK:arna bidrog med lite lugnare nyheter i Stocken. Vinnaren av dekalerna heter Peter Cardsjö.

Svärande papegojor slängdes ut från zoo

Fem papegojor av den ytterst intelligenta och pratglada afrikanska arten *gråjako*, har förpassats ut från allmänhetens åhörande i en djurpark i Lincolnshire, England. De hade nyligen inköpts av den zoologiska parken, men skulle förvaras i karantän som brukligt är, innan placeringen i voljärer. Allt var gott och väl fram till dess att man beslutade att återöppna parken efter att den varit stängd på grund av pandemin. Men när man släppte ut kvintetten i sin voljär, blev man överösta med svordomar och råa gapflabb.

Den olämpliga vanan hade gojorna lagt sig till med under karantänen, då troligtvis några glada skötare hade roat sig med att lära dem svordomar och andra olämpligheter. Och, eftersom gråpapegojor är mycket läraaktiga, gick det fort att förändra deras vokabulär från typ "Polly vill ha kaka!" och "Hej då, hej då!", till ett mer grovhugget idiom av samma sort som passade på sjön förr i tiden. Så, till skydd för de små oskyldiga besökarna som brukar komma och beundra parkfåglarna, flyttade man sonika bort den råbarkade flokken. ☒

[Källa: independent.co.uk]

Titta en grind!

Ibland händer det. Och nu har det hänt! Stockholms stad har äntligen placerat en grind framför runstenen i Hägerstalund, så att den som vill kan promenera ända fram till den och beundra förfädernas verk. Som bonus kan man nu också läsa den vackra skylten som staden lagt ner en massa pengar på och som berättar om stenen och dess syskonsten som står på Skansen. ☒

Och apor på grindar...

...så har Järfälla kommun låtit bygga ett flertal s.k. enkla vinkelgenomgångar längs stängslen till hagarna. En "enkel vinkelgenomgång" är en trång vinklad genomgång utan grind - det finns även med grindar på andra håll - och även mindre trånga sådana som kan användas av rullstolsbundna personer. Norr om 30-meterskärrer, vid bunkern, finns en annan variant, en gångrist. På andra håll stöter man ofta på stättor, som är ett slags trappor eller stegar över stängslen. En enkel variant på dessa är den s.k. stegstättan, som nu alltså byts ut mot vinkelgenomgångar i Järfälla. Vi som uppnått pensionsåldern tackar för den fina gesten! ☒

GÖKTYTAN O

och jag...

År 2001 hände något i mitt fågelintresse och ringmärkarliv som kom att helt förändra det jag hållit på med i många år. Det började med ett ringmärkarmöte på Naturhistoriska Riksmuseet på hösten. Där på NRM träffade jag en del intressanta personer bl a en forskare på Stockholms universitet som var holkkillen liksom jag.

I början av april året därpå fick jag ett brev från honom där han skrev att han ville att jag skulle börja med göktytan. Han visste att jag hade många holkar för mesar och svartvit flugsappare, och att jag vissa år ringmärkte över 1 000 svartvita. Jag kunde inget om göktytan då men jag läste på och hittade holkmått på nätet. Jag tänkte att jag kunde prova ett år och gjorde snabbt 30 holkar som jag satte ut i biotoper jag trodde på. Det blev spännande kontrollrundor detta år i mina nya tytholkar men tyvärr fick jag ingen häckning. Det visade sig när jag läste på lite mer, att holkarna satt i fel biotoper.

Jag hade hört eller läst om myror och myrbygg och jag trodde det var vår vanliga stackmyra, men så var det inte. Det var våra jordmyror svart- och gul tuvmyra det handlade om, och det var dess ägg som tytan matade sina ungar med. Här stod jag nu med 30 holkar i fel biotoper och frågan var om jag skulle fortsätta med göktytan.

Jag bestämde mej ganska snart att ge det en chans till och flyttade mina 30 holkar och gjorde 103 holkar till inför år 2003, som jag satte i hag- och ängsmarker. Och nu fick jag utdelning och mina 3 första häckningar av göktyta. Jag fick ringmärka 2 adulta och 28 pulli, och efter detta kände jag att den här fågeln ville jag hålla på med. De vuxna fåglarnas rörelsemönster när jag höll dem i handen fascinerades jag av. En annan spännande sak som hände redan första året var att jag fick ett återfynd från Pyrenéerna där en av mina pull blev tagen av en katt efter att ha flugit 214 mil från sin holk på 69 dagar efter ringmärkning. Under åren som gått har jag fortsatt med holkstillverkning till göktytan. Nu är jag uppe i ca 700 holkar och har svårt att hinna med alla. Jag har också lyckats sprida intresset och kunskapen om göktytan vilket resulterat till att jag nu har 3 hjälpmärkare som jag utbildat. En av dem är Peter Cardsjö som är en

viktig person i projektet "Bevara Göktytan". Han driver också projektet på Järvafältet.

Det tar 8 dagar att besöka mina göktyteholkar en gång. Då har jag åkt 36 mil i bilen och gått 5 mil. 3 - 4 sådana rundor blir det på en säsong och sen tillkommer ringmärkningsrundorna. De flesta holkarna ligger inom Strängnäs kommun.

Jag har också besökt ett antal fågelföreningar i landet och berättat om projektet med syftet att försöka få dem att börja hjälpa göktytan och det har lyckats väldigt bra hos några föreningar, bl a JOK.

När man har hållit på i 19 år med göktytan och ringmärkt 8 181 tytor har det naturligtvis hänt en del under åren som gått. Det allra märkligaste som jag aldrig kommer att glömma började år 2004. Då ringmärkte jag en göktyta som fick ring 3 503 357 och den göktytan fick jag träffa 5 år i rad i samma lokal! Maken/makan från 2004 träffade jag 4 år i rad. Då ska man tänka på att göktytan övervintrar i Afrika i länderna Niger, Mali och Tchad och den återvänder till min lokal och att jag hittar den 5 år i rad! En helt otrolig händelse för mig.

Andra märkliga saker jag varit med om är att jag fångat hannar ett flertal gånger som matat sina ungar i två olika holkar. Hannen har alltså haft två honor. Det längsta avståndet mellan två sådana holkar är 900 meter.

Jag måste även nämna det Peter upptäckte i holken Barkarby 15 i somras. Han ringmärkte år 2018 två adulta göktytor och kullen här. I år kontrollerade han två adulta fåglar i samma holk och det visade sig när han kom hem till datorn att den ena var en adult från 2018 och den andra var en unge från samma holk 2018. En förälder hade parat sig med sin egen unge! Ja som ni förstår är det här mycket spännande! Det är bara att köra vidare! ☑

ERIK ARBINGER, Mariefred

[Erik Arbinger är även en mycket duktig holkbyggare och snickrar också holkar på beställning. Han gör alla sorters holkar, från uggleholkar - till olika sorters specialholkar. Efter pandemin kommer JOK att bjuda in Erik för att leda ett inspirationsmöte för nya och gamla holkbyggare. /JL]

Kallelse till årsmöte:

Härmed kallas alla medlemmar till Järvafältets Ornitologiska Klubs årsmöte **tisdagen den 9 februari 2020 klockan 19:00** i Naturskolans lokaler i **Väsby Gård, Sollentuna.**

(I det fall coronasmittan inte medger detta, så kommer årsmötet att genomföras digitalt via klubbens hemsida. Instruktioner om hur det ska gå till kommer att publiceras på hemsidan i god tid innan årsmötesdatumet.)

Ärenden enligt stadgarna.

Du har tillgång till ärendelistan och övriga årsmöteshandlingar på klubbens hemsida. Allt läggs ut i god tid före årsmötet. Handlingarna är i PDF-format, så att du kan skriva ut dem själv eller spara dem på mobilen.

I det fall det finns ett vaccin och vi kan samlas, kommer de som kan att vara välkomna till ett vanligt möte. Vi kommer då att kräva att du antingen är vaccinerad, eller är immun mot covid19.

Efter mötet blir det årskavalkad som vanligt och kanske något 60-årsfirande med kaffe och semla.

Härtligt välkomna!

Foto: Kent-Ove Hvass

En doldis i våra v

Skäggesen på Järvafältet

För en art som så tydligt är kopplad till stora vassar och inte migrerar är det uppenbart att skäggesen kommer att variera mellan åren beroende framför allt på kyla under vintern. Stora vassar finner vi vid våra sjöar Säbysjön, Översjön, Ravalen, Råstasjön och Lötsjön. Samtliga sjöar har observationer under de år som finns rapporterade i artdatabasen. Några överflygningsrapporter finns också från till exempel Älgkärstippen.

Den äldsta noteringen som finns är från oktober 1990 då en hane rapporterades från fågeltornet i Säbysjön. Observatör den gången var Ingemar Edmundh. Denna observation följdes sedan upp med ytterligare två i november då Anders Eriksson och Ingemar Edmundh var rapportörer. Sedan dess har skäggesen varit årlig på Järvafältet med undantag för 2013. Perioden 2009 till 2014 var svår i Uppland och så även på Järvafältet.

Med bara 3 rapporter 2011, en enda 2012 och 2 2014 och som sagt inga från 2013 var det en tung period. Ett intressant år är 2016. Ett år som i det uppländska perspektivet är ett ganska bra år. Järvafältet har 50 rapporter som samtliga utom 2 är från Råstasjön. En vardera från Säbysjön och Lötsjön. Rapporterna är samtliga från mitten av januari månad vilket gör att det bara rör sig om 6 rapportdagar. Att det bara är i januari gör fynden än mer intressanta mot bakgrund av att skäggesen inte är en typisk flyttfågel utan gärna stannar kvar i sitt häckningsområde. Man kan då fundera på om häckning förekom i Råstasjön under 2015, men med endast 1 observation i Råstasjön är sannolikheten för det låg. Mitten av januari 2016 var mycket kall med temperaturer ned till minus 18 grader den 15 januari och dagarna därefter. Efter den 23 januari finns inga rapporter. Det går naturligtvis inte att med säkerhet säga vad som hände. Sannolikt kom skäggesarna hit via en av deras arttypiska höghöjdsflyttningar och antingen flyttade flocken på 4 fåglar vidare eller så gick de under i det snabba och kraftiga temperaturfallet såsom ofta händer med skäggesen. Det för osökt ämnet in på häckningar. Häckning av skägges är svåra att konstatera då

det inte är någon jättestor skillnad på juvenil fågel och adult hona. Då ruggning till adult dräkt dessutom sker under juli till oktober samma år är det uppenbart svårt. Bona består av en korg av vass och andra vattenväxter och hängs upp inne i vassen. För att få syn på dessa måste man in i vassen vilket lättförståeligt innebär problem. Som kuriosas kan jag säga att jag inte lyckades hitta en bild på ett bo på "svenska" internet utan fick söka på engelska för att hitta bilder. Sammantaget gör det alltså svårt att avgöra om de skäggesar man observerar är häckande fåglar eller sådana som flyttat. Om man går igenom de observationer som har gjorts på Järvafältet har endast fyra häckningsobservationer gjorts. Två är från augusti 2004 då det uppenbarligen häckade skägges i södra delen av Säbysjön och en är från 1999 i sig uppdelade i flera observationer av samma fåglar. Även dessa observationer är från Säbysjön. Flera observationer av många fåglar gjordes även i Ravalen under just 1999 vilket ökar sannolikheten för att häckning även förekom där under det året även om det inte explicit är angivet i anteckningarna. Den fjärde är från 2005 där en sannolik kull observerades från fågeltornet vid Säbysjön. Råstasjön med sina stora vassområden borde vara ett bra häcknings-

område för skäggmes, men observationerna i artportalen är få. 2001 observerades skäggmes i juni och rapporterades hörd från "vassön" i juli vilket är starka indikationer på häckning.

Det är förmodligen alltför konservativt att tro att dessa häckningar är de enda givet de svårigheter som finns att konstatera häckning. Om man adderar observationer om par i lämplig häckningsbiotop och liknande noteringar tillkommer ytterligare 15 observationer. Dessa rör både Ravalen och Säbysjön och fördelar sig på åren 1996, 1999, 2001, 2004 och 2005. Andra år då man skulle kunna tänka sig att häckning har förekommit även om inga sådana observationer gjorts i artportalen är 2009 i Säbysjön. Totalt finns 26 observationer av upp till 8 fåglar från vassarna i södra delen av Säbysjön. Samtliga är från oktober månad vilket sänker sannolikhetsgraden något men möjligen ändå.

Totalt under perioden 1990 (första rapporterade observationen) till 2020 finns det i artportalen 387 rapporter av skäggmes. En hel del av dessa är rapporter från samma dag av olika rapportörer. Om man bara tittar till antalet rapportdagar blir siffran istället 219. Antalet rapporter fördelar sig 202 från Säbysjön, 95 från Ravalen, 76 från Råstasjön (där januari 2016 står för 48) och Lötsjön och Översjön står för var sin rapport. Om

man istället tittar på antalet rapportdagar blir det 146 från Säbysjön, 49 från Ravalen, 21 från Råstasjön och en från vardera Lötsjön och Översjön. Om man lägger ut antalet rapportdagar och antalet rapportdagar under häckningstid från artportalen i en graf får man följande utseende (se figuren nedan).

Tyvärr visar den på väldigt få rapporter under häckningstid och de toppar i totalt antal rapportdagar följs inte åt av några större uppgångar av rapporter i häckningstid. Häckningstiden är i grafen definierad från mars till och med augusti. Grafen visar inte heller på någon ökning under senare tid vilket man kanske skulle tänkt sig givet mildare vintrar.

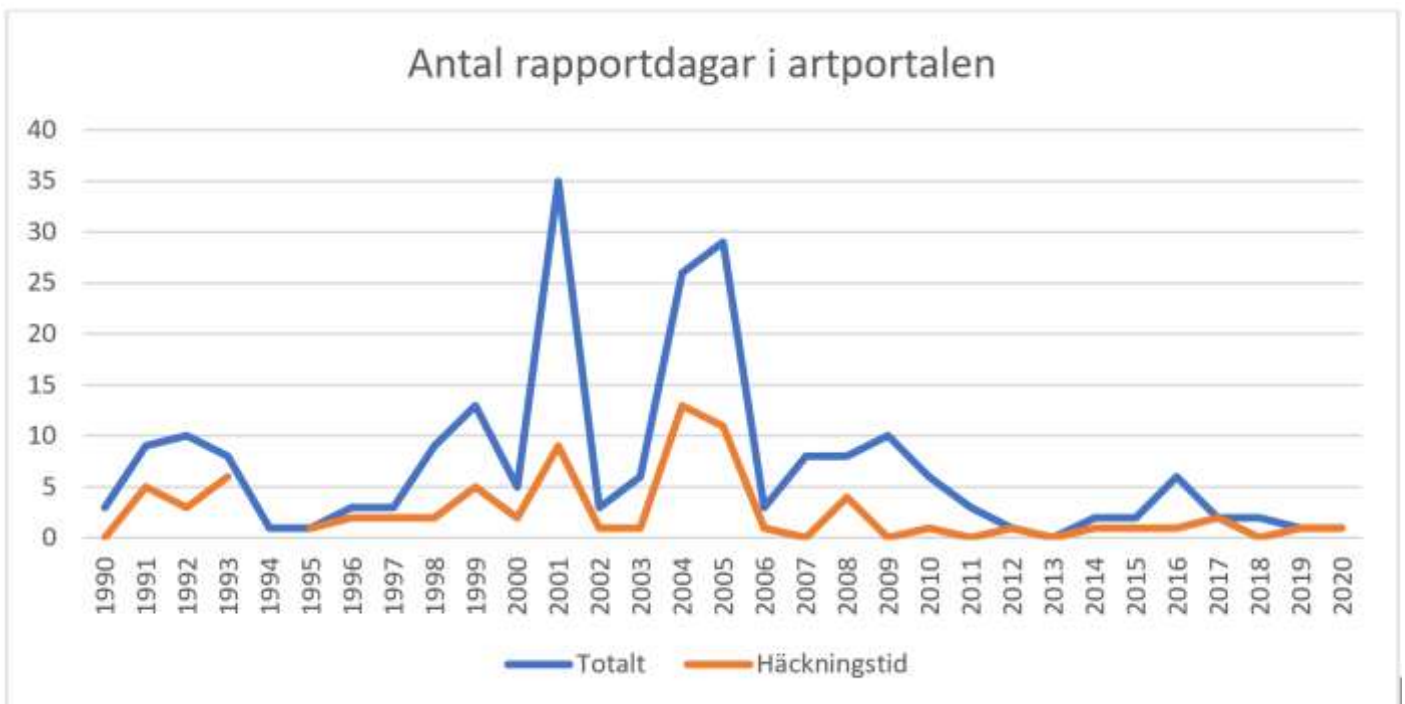
Skäggmesen är en vacker och lite udda fågel hos oss och i den nära omvärlden. Känslig men ändå inte speciellt flyttbenägen. Något den har gemensamt med exempelvis kungsfiskaren. Möjligen är den en vinnare i det allt varmare klimatet även om de årliga variationerna är betydligt större än den gradvisa uppvärmningen av klotet. Roligt är det dock att vi har den på våra breddgrader och i vårt närområde på Järvafältet. Gå gärna ut och leta efter den i vassarna och då inte minst under häckningstid så att vi får en bättre kunskap av hur det går för den. Och när ni gör det så glöm inte att rapportera i artporta-

len. Det är den enda riktigt användbara källa vi har när det gäller att studera hur fågelbeståndet utvecklas och ju mer information ni lägger in när ni rapporterar desto bättre är det. Om jag själv hade rapporterat min observation av en flock med skäggmisar på Väddö skjutfält när jag gjorde lumpen där 1975 hade historien haft 1975 som första år för skäggmes i Uppland istället för 1976. Inom JOK kommer vi att återkomma med digitala utbildningsinsatser kring artportalen för att alla ska ha möjlighet att använda den för såväl nytta som nöje.

Om vi lyfter blicken lite och tittar på vår närmaste omgivning är det Hjälstaviken, Fysingen, Angarnsjöängen, och Mäläröarna som sticker ut med många rapporter om skäggmes. Hjälstaviken är i en liga för sig själv med 5106 av de totala 9726 rapporter med 271 rapporter med häckningskriterier. Sämsta året var 2012 med endast 5 observationer. Fysingen summerar till 1213 rapporterade observationer över samtliga år mellan 2000 och 2020. Även där är det stora skillnader mellan åren och de dåliga åren 2011 – 2013 är det endast en handfull rapporter. Både Hjälstaviken och Fysingen har fördel av att det finns anlagda spänger genom vassarna. Om man tittar på rapporter med häckningsanknytning i Fysingen sjunker antalet till låga 80 och åren →

av Ulf Svahn, Barkarby och Yngve Hareland, Uppsala

assar - Skäggmes

Om man istället tittar på antalet rapportdagar blir det 146 från Säbysjön, 49 från Ravalen, 21 från Råstasjön och en från vardera Lötsjön och Översjön. Om man lägger ut antalet rapportdagar och antalet rapportdagar under häckningstid från artportalen i en graf får man följande utseende.

→ 2005, 2011, 2012 och 2013 saknas i raden. Angarnsjöängen står för 521 rapporter med endast 2007 som en lucka i raden. För 2011 – 2013 är det endast enstaka rapporter. Endast 7 av rapporterna har häckningskriterier i sig med en notering av 1k fåglar och då från 2018.

På Mälardalen finns det två lokaler som sticker ut med totalt sett 471 rapporter över perioden 2000 – 2020. Åren 2012 och 2013 saknas rapporter och från 2014 finns det endast 1 rapport. De dominerande lokalerna är Svartsjövik och Menhammarsviken. Om man tittar på häckningskriterier sjunker antalet till 47 där Svartsjövik dominerar.

I den följande artikeln om skäggesen skriven av Yngve Hareland för *Fåglar i Uppland* för ett par år sedan får vi en bredare bakgrund till skäggesens etablering i Sverige och Uppland. ☒ ULF SVAHN

Skäggesens utbredning i nordligaste Svealand

Den 6 februari 1993 påträffade jag för första gången skäggesen i Norrviken på Sollerön, utanför Mora, efter en rapport från Lars Hansson, Orsa, som upptäckt den dagarna innan. Jag var tidigare bekant med arten genom de nästan årliga besök jag gjort i Tåkern på 80- och 90-talen, så det var ingen större svårighet att känna igen lätena. Fågeln visade sig i vasskanten ett par gånger dessutom. Efter den gången kunde vi konstatera häckande skäggesen i viken, som har en bladvassyta på över hundra hektar, under flera år, bl.a. med konstaterade högflykter med flera hundratals individer åtminstone en höst. Efter hårda vintrar minskade beståndet drastiskt, eller försvann tillfälligt, men arten har ändå lyckats klara sig kvar genom åren. Senaste observationerna gjordes 2016, men det är snarare bristen på alerta fågelskådare, än bristen på skäggesen, som gör att det kommer in rapporter så sällan från lokalen.

Förutom Norrviken har Skäggesen uppträtt regelbundet i Kyrkbyttjärn i Vika, Limsjön i Leksand, samt tillfälligtvis i bl.a. Lindänget, Orsa jämte Flinesjön och Brunnsjön i Hedemora. För Hälsinglands del, har skäggesen varit betydligt sällsyntare och endast uppträtt tillfälligt på några olika platser i den södra delen av landskapet. Gästrikland å andra sidan anses tillhöra skäggesens ordinarie utbredning, och redovisas därför inte här. ☒ JOJJE LINTRUP

[Källor: *Björnramen* 1:1993, s.16-18; Artportalen 2000-2020.]

Skäggeshona, fotograferad i Tomten kalkbruk, Falköping, 14 november 2020 av Kent-Ove Hvass.

”Tjing tjing” i vassen - skägges i Uppland

av Yngve Hareland, Uppsala (artikeln tidigare publicerad i *Fåglar i Uppland* 1:2019)

Skäggesen, en av de stora vasshavens doldisar, är en sentida invandrare såväl till Sverige som till Uppland. Arten kan öka kraftigt i antal under gynnsamma omständigheter. En explosionsartad antalsutveckling av skägges i de nederländska poldrarna i mitten på 1960-talet ledde till spridningsvågor över västra och norra Europa. Som en följd observerades den första skäggesen i Sverige i Skåne 1965. Arten spred sig vidare norrut i landet och kom troligen till Tåkern hösten 1969. I Tåkern med sina stora näringsrika vassar ökade beståndet kraftigt och hösten 1976 skedde en omfattande utflyttning och spridning i Sverige. Då kom också första fyndet i Uppland, en flock sträckte över Svenska Högarna på hög höjd i östlig riktning i början av oktober. Sedan följde fler fynd i Uppland och 1977 konstaterades arten häcka i Vendelsjön. Det omvända gäller också, vid ogynnsamma omständigheter kan arten minska kraftigt i antal. Den är känslig för kalla vintrar, speciellt om det blir isbark på vassfröna så att den inte kommer åt födan. Skäggesen är också känslig för rejäla vinterbakslag sent på våren om den hunnit ställa om sig från vinterns frödiet till sommarens insektsdiet. Vintern 1979/80 var svår och beståndet i Vendelsjön

utplånades! Men skäggesen kom tillbaka och 1986 blev den troligen på allvar etablerad i Uppland. Paradlokalen för arten är numera Hjälstaviken där den långa spången i vassområdet i söder, WWF-spången, kan ge goda möjligheter att komma i kontakt med arten.

Skäggesen är namnet till trots inte släkt med de egentliga mesarna. HBW för den till gruppen papegojnäbbar. Men senare tids genetiska studier visar att skäggesen bör placeras i en egen familj Panuridae och den är troligen närmast släkt med lärkor. HBW beskriver tre raser, *Panurus biarmicus biarmicus* som häckar i Norden, Västeuropa och södra Europa, *P. b. russicus* som häckar i centrala Östeuropa och österut genom Asien till Kina och den mer lokala *P. b. kosswigi* i södra Turkiet och nordvästra Syrien. Den senare är troligen utrotad efter utdikningar. Arten har en väldigt fläckvis förekomst inom sitt utbredningsområde. Den finns framförallt i områden med stora näringsrika vassar.

Skäggesen lever vintertid i huvudsak på vassfrön och sommardag på en insektsdiet. Den genomgår morfologiska förändringar för att klara dietomställningen. Magen utvecklar hårda plattor på vintern och den fylls med små stenar för att hjälpa till med nedbrytning av frödiet. Till våren åker stenarna ut och några färre lite större stenar sväljs samtidigt som magen blir mindre och mjukare och anpassad till insektsdiet. Skäggesen har klenare näbb än de egentliga mesarna och klarar inte av att hacka hål på intakta vassrör som till exempel blåmesen gör. Skäggesen är en stannfågel men vid stark populationsutveckling sker utflyttning från lokalerna under hösten med så kallad ”högflykt”. Grupper av skäggesen tar höjd under ivrigt lockande och drar se-

dan iväg för att kolonisera nya lokaler, vilket kan ske i alla väderstreck. Skäggmesen kan också gå upp i högflykt, dra runt lite grand och sedan förr eller senare återvända till moderlokalen.

Arten har spridit sig i Europa, men har också i många områden gått fram och tillbaka i antal på grund av känsligheten för stränga vintrar. Skäggmesen kan lägga upp till 4 kullar samma år om sommaren är gynnsam och de första ungarna kan hinna häcka en första gång samma säsong som de föddes. Det gör att det kan bli en väldigt stark antalsutveckling om den har flera bra år på rad. Sedan kan det komma en sträng vinter med isbark på vassens frövippor eller ett sent kraftigt vinterbakslag under våren och populationen slås nästan ut. Viktigt för spridningen i Väst- och Nordeuropa har varit två omgångar med mycket stark populationsutveckling i de nederländska polderarna. Troligen nådde populationen som mest 30 000 – 55 000 par i Nederländerna och under åren 1965-68 och 1971-75 utvandrade massor av skäggmesar. Detta ledde bland annat till den första svenska observationen i Skåne 1965. Året efter konstaterades den första svenska häckningen i Skåne.

Spridningen i Sverige fortsatte och arten nådde troligen Tåkern år 1969. I Tåkern med sina stora näringsrika vassar ökade skäggmesen rejält i antal och 1976 skedde en omfattande utflyttning och arten kom att observeras för första gången i Uppland. I början på oktober detta år sträckte en flock över Svenska Högarna på hög höjd. Flera observationer i Uppland följde samma år och redan 1977, året efter, konstaterades den första häckningen i Vendelsjön. Dock följde också motgångar och vintern 1979/80 utplånades det lilla Vendelbeståndet. Under de följande 10 åren är det relativt få observationer i Uppland, vissa år i början av denna period saknas arten helt. Men under 1986 etablerades dock troligen arten på allvar i Uppland och under 1989 tar det fart med flera observationer under våren och även småflockar under hösten. Vårobservationerna kommer framförallt från Hjälstaviken och Vendelsjön. Expansionen fortsatte 1990 med häckningar i Hjälstaviken, Vendelsjön och Sörsjön vid Tämnaren och möjligen även Garnsviken, Sigtuna och Grystaviken, Veckholm. Totalt observerades arten på minst 29 lokaler i vårt rapportområde detta år och under hösten iakttogs flera flockar med högflykt över Hjälstaviken. Populationen i Hjälstaviken torde varit cirka 1000 ex denna höst. Uppgången fortsatte och toppade 1993 med 27 skäggmeslokaler under häckningstid och 55 under helåret. 1993 blev ett rekordår vad gäller antalet lokaler med skäggmes i vårt rapportområde.

Vintern 1993/94 blev dock svår för skäggmesen och under häckningssäsongen 1994 sjönk antalet lokaler där arten observerades under häckningstid till 13 stycken. Men det skulle bli värre längre fram. Under åren 1995 – 1998 repade sig arten så sakteliga och nådde 18 lokaler under häckningstid. Vintern 1998/99 var återigen tuffare för arten och antalet gick ner. Under åren 2000

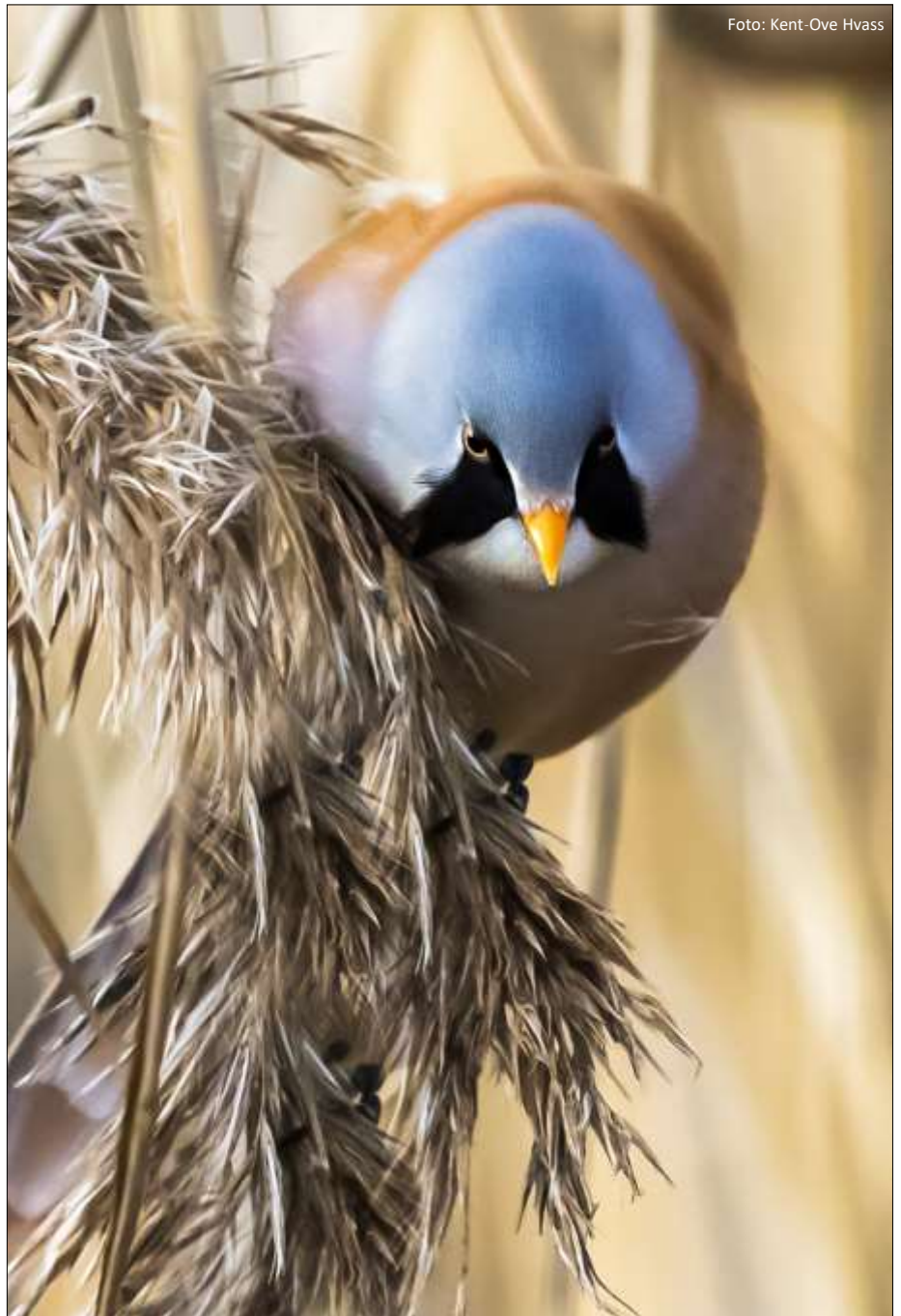

Foto: Kent-Ove Hvass

– 2009 varierade antalet lokaler med arten under häckningstid i vårt rapportområde med mellan 4 och 16 beroende på hur svåra vintrarna varit. Sedan kom en riktig kraftgång med flera för arten svåra vintrar under perioden 2009 – 2015 där år 2011 och 2014 blev ett riktiga bottennapp med skäggmes troligen bara häckande i Hjälstaviken.

De senaste årens milda vintrar har återigen gynnat arten och antalet häckningslokaler har ökat till cirka 10 med en liten topp 2017 på 15 troliga lokaler. Troligen gynnar den globala uppvärmningen arten men det är inte helt givet eftersom besvärande isbark på vassvippor kan bildas under perioder med minusgrader också mildare vintrar liksom hotande vinterbakslag kan ske sent under våren. Arten har än så länge inte lyckats etablera sig stadigt i Sverige norr om Uppland. Skäggmesen varierar som sagts i antal och Fåglarna i Sverige anger populationen i Uppsala län till 50 – 350 par, medan genomsnittet för

hela Sverige sätts till 12 000 par. Vår absolut bästa lokal för att få kontakt med skäggmes är Hjälstaviken där den långa spången i söder, WWF-spången, ger bra möjligheter att få höra det typiska locklätet ”tjing tjing” och med lite tålmod även få se arten. ☒

Yngve Hareland ingår i redaktionen för Fåglar i Uppland, Upplands Ornitologiska Förenings medlemstidskrift. Han är bosatt i Uppsala men är en inbiten dalmas.

Referenser:

Upplands fågelrapport i *Fåglar i Uppland* Fredriksson, R. & M. Tjernberg (reds.). 1996. Upplands fåglar – fåglar, människor och landskap genom 300 år. *Fåglar i Uppland*, supplement 2. Uppsala
Cramp, S and Perrins, C M (eds) (1993) *The Birds of the Western Palearctic* Vol.VII.
HBW: del Hoyo, J., et al. eds (2007) *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 12. Picathartes to Tits and Chickadees. Lynx Edicions, Barcelona.
Ottosson, U., et al. 2012. *Fåglarna i Sverige – antal och förekomst*. SOF, Halmstad

Rapporter & Aktuella observationer

Våra sträckskådningar hösten 2020

Sträckskådning är en lika speciell som intressant aktivitet inom fågelskådningen. Kort går den ut på att på ett ställe man väljer leta efter och räkna de arter och antal individer av de fåglar som passerar. Förutsättningarna bestäms naturligt av om det är sträcktid och den lokal man är på. I ett av STOF:s senaste nummer av Fåglar i Stockholmstrakten (FIST) gjorde man en genomgång av ett antal bra sträckskådningsplatser i Stockholmstrakten. Från Järvafältet lyftes 30-meterskärret fram. Men det finns fler. Den närbelägna Älgkärrstippen är ett mycket bra ställe där höjden gör att man får en fin rundskådning över långa avstånd. Från även det närbelägna Granholmstoppen vid Järva discogolfpark har man också en bra utsikt. På norra sidan finns också Fornborgsberget som vetter mot Ravalen där man har en väldigt god utsikt österut. Om man går lite utanför vårt närområde har vi den väldigt fina sträcklokalen Gåseborg (och Bruket vid Görväln) med milsvid utsikt i stort sett runt om. Sträckskådning kräver naturligtvis att fåglarna sträcker. Olika fåglar sträcker vid olika tillfällen och i stort sträcker fåglarna norrut på våarna och söderut på höstarna. Man måste dessutom hålla rätt på vilka fåglar som sträcker när för att få se de fåglar man är ute efter. I slutet av februari kommer de tidigaste sträckarna exempelvis sånglärka, tofsvipa och stare. I mars kommer bofink, sångsvan, gäss och en del vadare. Enkelbeckasinen är tidigt på plats. I april kommer det ärlor, en del sångare, stenskvätta m.m. och i maj gör den riktiga sångarkören entré. De sista arterna dyker inte upp förrän i juni och möter då de första vadarna som är på väg tillbaka söderut.

Sträcket söderut börjar som sagt redan i juni och tar mer fart i juli. Augusti, september och oktober är stora sträckmånader. Med andra ord är det sträck på gång i stort sett hela tiden med fokus på mars till och med maj på våren och september-oktober på hösten. Det går alltså inte att få en heltäckande täckning med mindre än att man håller på hela tiden.

Sträckskådning är en rolig del av skådandet och vi har därför startat upp med sträckskådning på såväl våren som hösten som snabbt har blivit väldigt populärt. Vi kommer att fortsätta med det då det dessutom är publikt och drar nya skådare till klubben.

Höstens två aktiviteter den 20 september och den 4 oktober var välbesökta även om vädret inte var på vår sida den 4 oktober med regn och rusk. Ca 50 besökare var väl inom Coronarekommendationerna och dessutom utspridda tidsmässigt. Sträckskådning är en utmärkt Coronaaktivitet då det är lätt att hålla avstånd och allt sker utomhus. Det gäller att hålla sig till sin egen kikare och inte

låta tuben bli en risk för smittspridning även om risken kanske inte är jättestor. Den 20 september nådde vi 50 arter med både fjällvråk och blå kärrhök som fina observationer. Den 4 oktober var det en större sträckskådningsaktivitet och STOF hade fokus på andra ställen i Stockholmsområdet med aktivitet på bl.a. Gåseborg. Vädret var för att använda ren svenska uselt men ett tjugotal arter visade sig ändå. Den stora höjdaren denna dag var sträck av bläsgås och sädgås med ca 500 st totalt. ☒ US

När sträcken är över

är det en stillsam tid för fågelskådare, men det finns fortfarande ljus i mörkret. Inte minst blir matningarna fina platser att besöka där rariteter kan dyka upp. Det har varit alldeles för varmt och snöfritt hittills för att de ska kunna bli de riktiga magneterna men vi har tiden framför oss.

Svarthakedopping

Till min glädje kan jag konstatera att det finns en dialog i fält om vad som skrivs i JOK-bladet och det är bra. Det vill vi gärna ha mer av. När jag var vid 30-meters för en tid sedan uppstod en diskussion kring vår karaktärsfågel svarthakedoppingens häckningsresultat i perioden. Frågan handlade om huruvida häckningen lyckades i Kyrkdammen eller Hjulsta vattenpark. I Kyrkdammen finns noteringar om spel och bo-bygge med start i april men den första noteringen om en 1 K fågel kommer först i augusti. I Hjulsta vattenpark däremot är situationen den omvända. Där rapporterats om 3 pulli redan i juni och antalet sjunker till 1 i början av juli och den sista noteringen av svarthakedopping är den 26 juli. Kan det alltså vara så att den lyckade häckningen i Hjulsta vattenpark avslutades med en flytt via Ballstaån till Kyrkdammen? Upp till i höjd med Barkarby station går det utmärkt via ån, men hur går det sedan? Fältet är öppet för fler inlägg.

Kungsfiskare

Om jag ska lyfta fram en fågel som särskilt rolig bland "Skådat sedan sist" blir det kungsfiskaren. Denna närmast exotiska juvel i svensk fågelfauna är långt ifrån årlig. Under 2000-talet har vi haft besök sex år med observationer varav 2020 är det med störst antal. Den, eller möjligen de, upptäcktes först i Råstasjön och Kyrkdammen i september. Observationer har även gjorts i slutet av oktober.

Foto: Anna Lyubutova

Rödstrupig piplärka

Den rödstrupiga brukar komma förbi under höstflytten och göra sig hörd med sitt typiska lockpip. I år är inget undantag men antalet noterade observationer är lägre än vanligt. Endast tre observationer finns noterade varav två från 30-meters och en från Hästa gård. 2017 är det senaste av de riktigt bra åren då vi hade ett tiotal observationer från 30-meters.

Fjällgås

Gäss är vi vana vid under sträcken och det har varit mycket bläsgås. Fjällgås är däremot ovanligt. Den 4 oktober hade Åke Jernberger en fjällgås sträckande över Viby. Det är endast tio av åren på 2000-talet som har fjällgås på listan och senast det begavs sig var 2017.

Bläsgås

Osedvanligt stora flockar av bläsgås har passerat förbi Järvafältet under hösten. Under sträckskådningsdagen 4 oktober passerade 500 fåglar förbi 30-meters. Dagen efter den 5 passerade ytterligare 196 st. Det här gör 2020 till det bästa året på 2000-talet. 2006 kom det under en dag ett 80-tal bläsgäss förbi på just 30-meters vilket är den näst bästa noteringen efter 2020.

Blå kärrhök

Blå kärrhök har synt i det närmaste dagligen under senare delen av september och början av oktober. De allra flesta rapporterna kommer från 30-meters men det finns även rapporter från Granholmstippen, Blötängen, Molnsättra och Fornborgsberget

Bivråk

Det har varit lite svagt med bivråk under 2020 men enstaka sträckande fynd har setts under början av september med ytterligare en den 27:e och en den 3:e oktober. Totalt har det rapporterats vid sju olika tillfällen samtliga på norra med tyngdpunkt på 30-meters och Molnsättra gård.

Brun glada

Brun glada tillhör inte vanligheterna, men Peter Andersson hade en sträckande den 10 september vid Molnsättra gård. Brun glada har rapporterats åtta av åren på 2000-talet. För såväl 2019 som 2018 finns det rapporter vilket gör att man kanske kan gissa att den börjar bli vanligare. Vi kan i alla fall hoppas på det så att fler får möjligheten att se den på Järva.

Lappsparv

Lappsparv och snösparv vill man gärna ha på hösten under flytten söderut. Om vi börjar med lappsparven så har vi endast en rapport från en sträckande fågel över 30-meters den 10 oktober. Det brukar vara något fler, där 2015 sticker ut med ett större antal rapporter. Bl.a. en fågel som var kvar ett par dagar i slutet av september.

Snösparv

Även snösparven har varit snål med sina besök hos oss i år. Så långt har vi två observationer och bägge är från den fågel som stannade till lite i slutet av oktober på Hästa gård. Hittills är det det sämsta året på 2000-

talet. 2001 var också svagt med endast tre rapporter totalt över året varav två på hösten. ☒

Backsvalehögen på tippet

Måndagen den 23 november kom arbetet igång med att bygga en konstgjord bohög åt backsvälorna på Älgkärrstippen. Den kommer att ligga ett trettiotal meter öster om den branta stigen som går upp till tipp-toppen från sjögärdet. Högen, som kommer att bli en "limpa" ett tital meter lång och dryga två meter hög med sand av lämplig kornstorlek och konsistens, kommer att vara riktad rakt söderut - några meter från kanten på tippet så att svalorna får en fri inflygning. Några buskage kommer att skydda bakom och på sidorna, men en "infart" kommer att göra det möjligt för arbetsfordon att komma åt att underhålla högen så att den inte eroderar och blir oduglig för svalorna. Klubben är med och finansierar experimentet, så vi håller tummarna hårt för att backsvälorna ska vilja flytta in där! ☒

JOK: s Ölandsexkursion hösten 2019 15–18 oktober:

Deltagare: Stig Holmstedt (ledare), Gustav Knall, Ulf Svahn, Alfred och Per Thorsson-Börd, Kjell Sahlberg, Åke Jernberger, Hans och Ann-Margreth Jörnvall. JOK: s klassiska höstexkursion till Öland under vecka 42 präglades av Coronaepidemin. Upplägget var något annorlunda och ett antal åtgärder gjordes för att minska risken. Detta förde med sig att alla som ville komma med inte kunde beredas plats. Vi får hoppas att det ser bättre ut 2021. Årets vecka var vädermässigt svensk höst med blandat regn och dimma men också med några klara perioder. Vindmässigt saknades de viktiga östliga vindarna som brukar ta med sig de sibiriska rariteterna utan det var ganska stadigt nordliga till nordvästliga vindar under exkursionen.

14 oktober

Exkursionsdelen som startade från Stockholm åkte via Roxen med ett misslyckat försök att få bronsibisen som fanns där och därefter direkt till Öland och Stickan.

15 oktober

Morgonen började med att gruppen åkte upp till Stora Rör med fokus på sträckskådning i den nordliga vinden. Stora mängder ejder sträckte söderut och naturligtvis även vitkindad gås. Den efterlängtdade praktjeddern visade sig inte förrän vi hade lämnat stället för vidare skådning. En liten black om foten, men sådant är skådarlivet. Efter Stora Rör blev det ett kort stopp även på Brötörpsören på östra sidan där en dubbelbeckasin gladde gänget som vassaste krysset. Dagen fortsatte med bl.a. Ventlinge och avslutades på Sebybadet med stjärtand, skär-snäppa, stenfalk och pilgrimsfalk som fina obsar.

16 oktober

På vägen ned till Ölands södra udde gjordes försök att få syn på den brunångare som visat sig vid Albrunna. Fågeln gäckade oss alla gånger vi var där. Väl nere på udden kunde många vadare, vitfågel och änder

Så här skulle man kunna tänka sig att sandbanken (limpan) skulle kunna te sig när den är klar uppe på Älgkärrstippen. En lodrät vägg mot söder och tippens brant med fri inflygning för backsvälorna. De är ofta inte särskilt nogräknade och kan anlägga en koloni i en vanlig jordhögen om det finns brist på andra boplatser. "Limpan" är experimentell, så om inget händer kanske vi får modifiera högen lite grann. Fotot är från Storbritannien, där liknande anläggningar finns (Reed Bed Reserve vid Langford Lowfields i Newark).

hängas in tillsammans med en hel del rovfåglar. Ett larm på större beckasin-snäppa gjorde att vi gav oss iväg på en lång promenad ut till Stengömslet och senare Norrvik, med lyckat resultat. Den visade upp sig fint under lång tid och gav upphov till många och långa detaljobserverationer. På vägen tillbaka blev det både tornfalk och jorduggla.

17 oktober

Även den 17 oktober började med södra udden där vi till slut fick vår tajgasångare. Visad vid staketet. Även gransångare av tristisrasen visades upp under turen som visar att visningen vid ringmärkningen är av betydelse. Flera doppingar, tordmule, bergand, m.m. adderade till listan. Innan vi åkte till Grönhögen, där vi fick in svart röststjärt, kungsfiskare och en snäll järnsparv som visade upp sig fint, stannade vi till i Kungsgården och fick till slut se en gäckande härfågel som vi letat en del efter. Fina obsar på nära håll i bra ljus gav bra fototillfällen. Igen avslutade vi dagen vid Sebybadet med bl.a. småsnäppa.

18 oktober

Flera stannade kvar på Öland på förmiddagen och fick bl.a. en brun glada medan några av oss tog vägen förbi Roxen igen och bronsibisen. Den gäckade oss på nedvägen, men på hemvägen var lyckan med oss och vi fick fina obsar på nära håll i bra ljus.

En härlig avslutning på den klassiska JOK-exkursionen på Öland v 42 då vi totalt fick ihop 121 arter. ☒ (US)

**En julklapp
som räcker
hela året!
Endast 100:-**

Sätt in 100:- på pg 580 132-9 för varje klapp du delar ut, men glöm inte att ange namn och adress för mottagarna. Du kan också jämna ut summan uppåt och bidra till klubbens vinterfågelmatningar!

Vårprogrammet 2021

Styrelsen återkommer nu med ett vårprogram som vi hoppas ska vara intressant och där alla kan hitta något. Allt från vandringar på Järvafältet till exkursioner utanför Järvaområdet

På Järvafältet:

FÄGELVANDRINGAR 2021

Bengts vandringar

Bengt Sundbergs populära fågelvandringar fortsätter även under 2021. För vinter och vår är programmet. 31/1, 28/2, 28/3 och 25/4 utgår alltid från Naturskolan vid Väsbys gård klockan 09:00. Tempot är lugnt så att alla fåglar kan artbestämmas och alla kan hänga med. Lämplig klädsel och fikatermos gör vandringen extra trevlig.

Datum: 31 januari, 28 februari, 28 mars, 25 april

Plats: Väsbys gård

Tid: 09:00

Exkursionsledare: Bengt Sundberg

Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Råstasjön med Hasse Ivarsson

7 februari kl. 10:00

Hasse Ivarsson tar oss med på en andra tur runt Råstasjön och kanske Lötsjön om den är givande söndagen den 7 februari med start kl. 10:00. Ingen föranmälan behövs och rundturen är gratis för alla nuvarande och blivande JOK-are. Vi utgår från den stora parkeringsplatsen i närheten av tennishallen, dvs nordvästra hörnet av Råstasjön, i korsningen av Råsta strandväg och Sjövägen. Det är lätt att ta sig dit med kollektivtrafik genom T-bana till hållplatsen Näckrosen och då blir det en promenad på ca 1 km ned till sjön. Ta chansen och besöka Råstasjön som är en viktig pusselbit i den södra delen av Järvafältet med ett levande fågelliv året runt. Med ett stenkast från nationalstadsparken går det inte att överskatta betydelsen. Alla arter pekas ut så förkunskaper kan ligga på mycket modest nivå. Sjön har en fin strandpromenad vilket gör att det inte är någon ansträngande tur.

Datum: 7 februari

Plats: Råstasjön

Tid: 10:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Sträckskådning

Sträckskådningsaktiviteterna har snabbt blivit populära inslag i programmet. Höstens sträckskådningsaktiviteter blev väldigt välbesökta och ett fint tillfälle att låta nya personer komma i kontakt med klubben. Vi satsar på söndagen den 11 april då vi har en vårsträcksdag vid 30-meterskärret. Det är betydligt svårare att pricka in bra dagar på våren då sträcket är mycket mer utspritt än det är på hösten, men vi försöker med början av april igen. Det man kan förvänta sig är gäss, ändrar och kanske trana samt rovfåglar av olika slag. Om vi har tur kan vi få en stenfalk eller en pilgrimsfalk. Aktiviteten börjar kl. 8:00 men det brukar finnas skådare på plats tidigare och det går att ansluta och avsluta som man vill. Vid 12 är aktiviteten över, men den som vill kan stanna kvar och säkert få ut lite mer.

Datum: 11 april

Plats: 30-meterskärret

Tid: 8:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Kvällsvandringar kring Säbysjön

Kvällsvandringar kring Säbysjön, tisdagar i maj med Ulf Svahn eller Johan Wallin som exkursionsledare 4, 11, 18 och 25 maj kl. 18:30 på parkeringen vid Säby gård närmast Jakobsberg.

På det här sättet kan vi alla möta våren och följa när fåglarna gör sin entré till de svenska häckningsplatserna. Det som står på menyn är sångare, nattaktiva, vanliga som mer ovanliga fåglar. Vi kör alla tisdagar i maj då det kan vara kallt eller varmt soligt eller regn. Det gäller att klä sig efter vädret och tänka på myggplågan som startar en bit in i maj. Vandringarna har blivit populära men vi fortsätter att hälsa alla som kommer välkomna. Vi startar tisdagen den 4 maj och håller på i åtminstone 3 veckor till. Om allt faller på plats kan det bli någon i juni också men det annonseras i så fall på hemsidans anslagstavla. Det behövs ingen föranmälan och det kostar inget. Då det är den tid på året där mycket kan hända ska man alltid gå in på anslagstavlan på JOK: s hemsida alternativt på Facebooksidan "Fågelskådare på Järva" och kontrollera hur det ser ut. Har vi tur kan vi få ihop, någon eller fler av vassångare, kärrsångare, flodsångare eller småfläckig sumphöna som till och från hörs längs Säbysjön och andra ställen. Vi träffas klockan 18:30 på den parkering vid Säby gård som ligger närmast Jakobsberg och utgår gående därifrån. Om de finns någon intressant fågel på annat ställe åker vi dit i egna bilar
Datum: 4 maj, 11 maj, 18 maj, 25 maj
Plats: Parkeringen Säby gård närmast Jakobsberg
Tid: 18:30
Exkursionsledare: Ulf Svahn eller Johan Wallin
Svårighetsgrad: Lätt
Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Övriga aktiviteter 2021:

Fågeltornskampen äger rum lördag 9/5 och tornet är det vid Säbysjöns södra del, det som vi JOK-are kallar "Olles torn"

Fågelskådningsdag 5/5. Rikard

Innekvällar

Innekvällarna sker i Naturskolans lokaler vid Väsbys gård på Norra Järvafältet. Parkering vid Bögs H4-gård och därefter en promenad till Väsbys gård på 750 meter. Alla innekvällar börjar kl. 19:00

Årsmöte

9 februari hålls årsmötet. Efter årsmötet blir årskavalkad Järvafältet. Till kaffet blir det traditionsmässigt semlor. 9 mars Innekväll med det från november uppskjutna ämnet och storskarv med Sören Lindén.

När det gäller innekvällarna är det fortfarande stor osäkerhet på grund av Coronapandemin. Mer information kommer på anslagstavlan och Facebookgruppen Fåglar på Järva och via mejl.

Utanför Järvafältet:

Nyårsplocket i Nyköping 6 januari 2021

Som traditionen bjuder är det på trettondagen vi kör vår klassiker nyårsplocket i Nyköping. Bra start på det nya fågelåret. Igen ska vi försöka slå det till synes omöjliga målet med 60 arter på nyårsplocket i trakten av Nyköping. Hittills har inget gäng lyckats lösa det även om antalet arter över tid är långt högre än 60. Rejäl kyla och gärna is långt ut på fjärdarna är bra förutsättningar. Som vanligt är det viktigt att gå in på hemsidans anslagstavla alternativt på FB för uppdatering. Vi har bara behov att ställa in en gång på grund av vädret, men man vet aldrig hur vädret blir.

Vi åker i egna bilar och reglerna för detta finns på hemsidan. Det får inte bli mer än tre fyra bilar så antalet är begränsat. Fram till onsdagen den 31 december kan ni skicka er anmälan till ulf.svahn@gmail.com. Lägg med ditt mobiltelefonnummer och om du kan vara chaufför.

Datum: 6 januari

Plats: Trakten kring Nyköping

Tid: Samling 7:00 vid Sillekrog

Exkursionsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Medel (länga promenader kan förekomma)

Kostnad: Kostnaden för de egna bilarna ca 250 kr per person

Föranmälan: Till ulf.svahn@gmail.com före 31 december

max 3 bilar

Uggleexkursion i norra Uppland

Vecka 10 - 16 en klassisk uggleupplevelse i Uppland i JOK: s regi, ledare Ulf Svahn och Jette Lintrup: Vi har haft flera svåra år för ugglorna som blandat annat rapporterats om i JOK-bladet. Hoppet står till att det ska bli ett bättre år 2021 men det återstår att se. Uppmuntande är att det är bättre tillgång på sorkar än de senaste åren, men det är mycket som ska ramla på plats. Vi kan också konstatera att det är svårt att pricka in de rätta kvällarna för ugglorna. Vi försöker därför med att

flera försök under en längre period. Som deltagare anmäler du därför ditt intresse och blir därefter kontaktad med relativt kort varsel för eventuellt deltagande när förutsättningarna ser bra ut. Vi vill alltså ha en lista på intresserade som samtliga kontaktas när det blir en kväll som ser vettig ut. Antalet personer är begränsat då det är svårt att hantera fler än tre bilar. Beroende på bilar blir det alltså ca 12 personer.

Vi utgår från Rotebro station vid 16-17-tiden och kommer tillbaka till Rotebro station vid 23-tiden. Vi parkerar de bilar som eventuellt inte behövs och där eventuella pendeltågsberoende kommer in i systemet. Vi tar med oss det vi vill äta/dricka och har en paus inlagd under kvällen. De ugglor vi framför allt försöker hitta är sparv-, slag-, pärl-, och kattuggla. Om det finns någon känd bergu eller hornuggla i faggorna kan vi gå efter det också.

Exkursionsledare är Ulf Svahn och Jorge Lintrup. Det krävs inga särskilda förkunskaper och det är ingen ansträngande skådnings. Kostnaden är bilkostnad enligt JOK:s mall ca 150 kr per person. Anmälan till ulf.svahn@gmail.com. Max 3 bilar med sammanlagt 12 personer så vänta inte med anmälan
Datum: Flera gånger under veckorna 10 - 16
Plats: Uppland

Tid: Samling bestäms i mejlinformation vid Rotebro pendeltågstation

Svårighetsgrad: Låg

Kostnad: Kostnaden för de egna bilarna ca 250 kr per person

Intresseanmälan: Till ulf.svahn@gmail.com före 28 februari max 3 bilar

Färnebofjäders med Stig Holmstedt

Efter förra årets lyckade exkursion till Färnebofjäders med fina obsar på vitryggig hackspett planerar till någon gång under våren. Tänkbara datum är 6-7 mars. Stig Holmstedt vem annars kommer att vara vår exkursionsledare.

Vi bor på Gysinge vandrarmhem där vi också åter gemensamt. Frukost och lunch organiserar man själv och tar med sig.

Datum: 6-7 mars 2021

Plats: Gysinge

Tid: Samling bestäms i mejlinformation vid Rotebro pendeltågstation

Svårighetsgrad: Medel (länga promenader i blandad terräng kan förekomma)

Kostnad: Kostnaden för de egna bilarna övernattnings på vandrarmhemmet samt två middagar ca 1500 kr per person

Intresseanmälan: Till ulf.svahn@gmail.com före 28 februari max 3 bilar

Öland vecka 20 med Stig Holmstedt

Som vanligt organiserar JOK en traditionstyngd exkursion till Öland under v 20, den s.k. raritetsveckan. Vi samlas den 21 på kvällen vilket gör att man kan arbeta del av den 21: e om behovet finns.

Missa inte denna tur till våren då vår fåglarna har kommit och ljuset är på plats. Det är nästan möjligt att skåda dygnet runt. Vi bor och äter hos Stig Holmstedt som är vår kunniga och välplanerade ledare som dessutom lagar goda middagar, som avnjuts gemensamt på kvällarna. Kostnaden för allt detta är ca 1800 kr inkl. middagar. Du anmäler dig till exkursionsledaren Stig Holmstedt (stig.holmstedt@gmail.com) senast torsdagen den 1 maj. Ange då ditt mobilnummer och om du kan ställa upp med bil!

Deltagarantalet är begränsat till sju personer så hör av dig snarast!

Anmälningsavgiften, 800 kr, ska vara inbetald på JOK:s plusgirokonto 58 01 32 - 9 senast en vecka efter anmälan.

Datum: 21-25 maj

Plats: Öland

Tid: Samling 21 maj till middag eller senare om man så vill

Svårighetsgrad: Medel (länga promenader i blandad terräng kan förekomma)

Kostnad: Kostnaden för de egna bilarna övernattnings fyra middagar ca 1800 kr per person

Intresseanmälan: Till ulf.svahn@gmail.com före 28 februari max 3 bilar. ☒

I samarbete med...

Dags att betala medlemsavgiften för 2021

Det är dags att förnya ditt medlemskap i JOK. Vi hoppas naturligtvis att du även i fortsättningen vill vara medlem i JOK och ber dig att betala in medlemsavgiften på 100 kr. Vi skickar inte ut separat inbetalningskort då JOK-bladet är en posttidning vilket omöjliggör inbladning. Det här gör det lättare att glömma och därför ber vi dig göra det så fort som möjligt så vi slipper skicka ut påminnelser som kostar pengar och arbete. *Medlemsavgiftens storlek beslutas av årsmötet och är för 2021 100 kr och ett faksimil av ett inbetalningskort finns längst ned på sidan.*

Vid betalning är det viktigt att du **anger ditt namn och för att undvika misstag även adress. Vi uppskattar om du vill skriva även din mejladress då det underlättar vår kommunikation.** Om du vet att vi redan har den rätta mejladressen behöver du inte skriva in den.

Nya medlemmar ombeds skriva namn full adress och mejladress. Vi behandlar dig som medlem till dess du säger upp ditt medlemskap så om du inte vill fortsätta vara medlem vill vi gärna ha in information om det via mejl till ansvarig för medlemsregistret. Informationen finns under "Funktionärer" under "Om Klubben" på JOK: s hemsida. Under "Om Klubben" kan du läsa om hur JOK hanterar GDPR.

FG PlusGiro

Meddelande till betalningsmottagaren

Arsavgift

Här fyller du i epost-adress och telefonnummer så att vi kan nå dig med information om program. m.m.

Meddelande kan inte lämnas på baksidan

INBETALNING/GIRERING A

Kod 1

Till PlusGirokonto

5 8 0 1 3 2 - 9

Betalningsmottagare (endast namn)

Järvafältets Ornitologiska Klubb

Avsändare (namn och postadress)

Svenska kronor

öre

1 0 0 . 0 0

Från PlusGiro-/personkonto (vid girering)

Sakta och försiktigt

närmar sig Nisse Eng varfågeln på stängslet vid 30-meters, och får en bildserie på när den fäster en gräshoppa på taggtrådens vassa taggar för senare konsumtion. Detta ägde rum i mitten på oktober då varfågeln hade varit tillbaka i trakten några dagar. ☒

Foto: Nils Eng

Foto: Johan Wallin

Människan - en gammal miljöförstörare!

Även om många tror att förhistoriska människor levde i harmoni med naturen, visar en ny analys av fossiler, att mänsklig ankomst till den västindiska ögruppen Bahamas orsakade att flera fågelarter försvann från öarna och att andra arter utplånades helt.

Forskargruppen undersökte mer än 7600 fossiler under ett decennium och drog slutsatsen att människans ankomst till Bahamas för ungefär 1000 år sedan var den viktigaste faktorn i fåglarnas utrotning och undanträngning under det senaste årtusendet, även om livsmiljövariationer orsakade av orkaner och havsnivåhöjning har spelat in. Många spektakulära arter, som en färgglad papegoja, en asätande caracara och ett antal hökar, duvor, ugglor och sångfåglar fortfarande levde på ögruppen så sent som för 900 år sedan och kan ha överlappat människor med minst 100 år innan utrotandet eller undanträngningen till periferia öar i Bahamas. "Ingen annan miljöförändring kan förklara denna förlust", säger handledaren Janet Franklin, framstående professor i botanik och växtvetenskap vid University of California Riverside.

Som exempel finns Abaco-papegojan (en underart av kubapapegojan) nu bara på två öar i Bahamas. Det finns många öar mellan de två som skulle kunna vara lämpliga livsmiljöer för arten, men dessa öar saknar dessa fåglar.

"Vi undrade varför dessa papegojor inte finns på de mellanliggande öarna," berättar Franklin. Det visar sig då att arten fanns på alla öar fram till för tusen år sedan. Studien kunde också identifiera andra förluster av fågelarter som bodde på Bahamas sedan slutet av den senaste istiden, mer än 10 000 år innan människor anlände. Dessa arter omfattade bl.a. en jätteuggla och en jätteörn - vars byte också försvann från öarna efter människans ankomst.

Mer än två tredjedelar av de 90 fågelarter som identifierats i fossilerna är från slutet av

den senaste istiden har antingen blivit helt utrotade som art, eller så existerar de endast utanför Bahamas.

Bahamas-arkipelagen är "skattkammare" av fossil eftersom kalkstensgrottorna och de översvämmade hålen där fungerar som naturliga fällor och är mycket effektiva för att bevara ben. Eftersom de är relativt små landområden som saknar berg eller branta avlägsna områden där växter och djur kan dra sig tillbaka för att undvika människor, är öarna också platser där människor kan ha stor inverkan.

Jätterovfåglar konkurrerade sannolikt med människor om mat som jättesköldpaddor - nu utdöda - och hutian, det enda inhemska däggjuret i Bahamas, nära släkt med sumpbävaren. Dessutom jagar människor fåglar som äter frukt, eftersom de tenderar att vara fetare och godare. ☒

[Källa: University of California - Riverside]

Fjädern var verkligen från Archaeopteryx

En ny studie ger ovedersägliga bevis för att den första fossila fjädern som någonsin upptäckts tillhör den ikoniska fågelliknande dinosaurien Archaeopteryx. Detta tillbakavisar ett nytt påstående som lagts fram, om att den fossila fjädern härstammar från en annan art. ☒

[Källa: University of South Florida]

Ett oförlömligt drag...

...när Uffe fick P4-Dalarna att rapportera mongolfink när den inte alls hade setts till...

Red och ordförande Ulf tog en chans och sträckkörde upp till Venjan onsdagen den 28 oktober för att eventuellt kunna kryssa den allombekanta mongolfinken som hållit till där några dagar. Ingen av oss hade haft någon chans att åka dit tidigare, så vi visste att våra odds var kassa. När vi tillslut kom fram till den gudsförgättna byn i norra Dalarna, var det kylslaget varmt och regnet strilade ner över det rätt så dystra gäng som hade tagit sig dit.

"Ha'de varit nåt?" var den självklara frågan, men både deras miner och deras svar var tydliga: Ingen mongolfink hade synt till på hela morgonen. Dock kilade korttålar kan fortfarande omkring på den gytjtiga hästhagen, tillsammans med en och annan trivial kamrat.

Samtidigt stod en reporter från P4 Dalarna och intervjuade en av skådarna, Sven-Ingmar från Stockholm, när denne plötsligt, efter att ha kikat i tuben utbrast:

"Nä, nu ta mig faaen är den här! Kalla på folket hördudu!" Varvid Uffe och Liese samfält gick upp i attackläge och ropade: "Där är den!! Mongolen, där! Mellan två grästuvor! Det är inget snack!" En febril aktivitet utbröt då när samtliga något utspridda skådare rusade mot mitten och riktade sina tuber mot den lilla fågeln. Det gick några minuter, och ingen kunde riktigt konstatera någon mongolfink. Långsamt resignerade till och med Uffe, och insåg att de beklagligen misstagit korttålar kan för mongolfink...

Under tiden fortsatte reportern att intervjua Sven-Ingmar från Stockholm, och de märkte inte att alla nu ändrat sig och bestämde sig för att de bara sett korttålar kan. Så reportern jobbade klart, och lämnade platsen med den bestämda uppfattningen att mongolfinken verkligen visat sig →

Foto: Skärmdump Latvijas Dabas fonds

I oktober började upprustningen inför nästa säsong...

Efter en lyckad häckning, trots en del svårigheter under våren (läs förra JOK-Bladet), så drog havsörnarna igång underhållsarbetena inför nästa häckningssäsong. De lägger på ett nytt lager grenar så att boet känns stadigt, och sedan tar man äntligen lite semester över vintern. Någon gång i februari fortsätter sedan förfärdigandet av nästet, då de lägger på ett tjockt lager granris, och uppe på det ett ombonat skikt av fjolårsgräs. Om nu båda klarar sig genom den tuffa vintern då de många gånger möter hård konkurrens om matbitarna de får tag på. ☒

PDF-tidningar till hemsidan

Åke Jernberger har nu lagt ut PDF-filer på en hel hög med gamla nummer av JOK-Bladet på klubbens hemsida. Några årgångar saknas dock, och för att serien ska bli komplett vill vi att den som har sina gamla ex kvar av bladen, antingen skannar dem och skickar dem till Åke, eller låter oss skanna. De saknade årgångarna är: 2014 (nr 1,2 och 3), 2013 (hela årgången), 2009 (nr 4), 2008 (1, 2 och 4), samt alla dessförrinnan.

Det är i gamla nummer av JOK-Bladet man återfinner klubbens historia och därmed även Järvafältets dito. Genom att publicera allting digitalt åskådliggör klubben den stora insatsen vi gjort genom tiderna för att göra Järvafältet till den fina plats det är! ☒

→ Forts. fr. förra sidan:

därute bland de leriga traktorspåren... Lokalnyheterna avslutades med en självbelåten Sven-Ingmar: "Man ska ha lite tur, alltså! Det glädjer ett gammalt pensionärs-hjärta att även lyckas den här gången. Det är lottig, det här... mitt 433:e kryss..." Och dagen därpå var det alltså en Sanning (i alla fall i Dalarna), att vi tappra våta pionjärer faktiskt sett en livs levande mongolfink på tegnen mitt emot Mårtsbacksvägen 13 (!), i Väsbygge by, uti Venjans socken. ☒ (JL)

30-meters... Hur fick det sitt namn?

Red skickade frågan till klubbveteranen Kjell Jonsson vars svar följer här:

"Jag har sonderat med en veteran Ronny Carlsson och han har nästan samma minnesbild vad gäller 30-m kärret som jag... När vi någon gång under 60-talet var på besök vid våtmarken söder om Säbysjön (vi hade nog inte något namn på kärret i början) så fanns där helt plötsligt en kort grusväg mitt i kärret utan anslutning till vägarna runt om. Vi antog att det var militären som anlagt vägen. Vad jag minns var det nära där ALU-bron ligger i dag. På den korta vägen stod en skylt «30 meter väg». Då som än i dag är, var vi förbryllade över vägens placering och den exakta noteringen av vägens längd. Förmodligen började vi benämna lokalen som 30m-kärret efter detta, och förmodligen rörde sig vägbygget om en brobyggsövning för ingenjörstrupperna. Lokalen var då igenväxt med träd och hade inte den status som den har idag. Hälsningar KJELL JONSSON" ☒

Din mejladress

Från klubbstyrelsens sida vill vi väldigt gärna ha tillgång till din mejladress. Idag har vi 313 giltiga mejladresser vilket gör att vi saknar 272 adresser. Vi kommer inte att överrösa dig med mejl, men information som är väsentlig som utskick inför årsmötet, förändringar i programmet m.m. är väldigt effektivt att skicka ut som mejl. Det är helt enkelt inte möjligt vare sig administrativt eller ekonomiskt att göra det via post. Det här innebär att du som medlem som inte har skickat in din mejladress inte får den informationen. Vi ber alltså att du som vill ha denna typ av information skickar in den till ulf.svahn@gmail.com. Kom också ihåg att meddela oss när du byter mejladress! ☒

Samarbete med Naturskyddsföreningen i Järfälla

Med anledning av att JOK och Naturskyddsföreningen i Järfälla börjat ingå ett lite närmare samarbete, dels genom barn och familjeaktiviteter men också vad gäller den påbörjade aktionen för att skydda Ålsta Hage (se förra numret av JB) blir vi nyfikna på att ta reda på lite mer av vad som händer i Naturskyddsföreningen just här i Järfälla. Moderorganisationen Naturskyddsföreningen är Sveriges största ideella miljöorganisation, deras motto är "Vi vill förändra världen" och de områden som prioriteras nationellt är hav och vatten, skog och naturvård, miljögifter, jordbruk och mat, klimat och energi och transporter, samt globalt arbete.

För att få veta lite mer om just Järfällakretsen tar jag kontakt med Karin Henze som under många år varit ordförande i lokal-kretsen här i Järfälla, men som i år har valt att lämna klubban ifrån sig. Naturskyddsföreningen i Järfälla har fun-

nits sedan 1967 och har ca 1700 medlemmar. Deras viktigaste uppgift är att föra klimatfrågan och de gröna frågorna framåt. Till detta har kretsen olika arbetsgrupper som fokuserar på de teman som är aktuella både stort i samhället men framförallt lokalt.

Kretsen har en lokal i parken vid Görvälns slott, det som tidigare varit Naturum och ligger nere vid vattnet, som tidigare var tvättstuga. Här arrangerar föreningen utställningar och informerar om miljöfrågor. Det hålls öppet vare lördag och söndag mellan kl: 12.00 – 16.00 fram till midsommar, och öppnar återigen i mitten av augusti och fram till sista oktober. Det är medlemmar i föreningen som fungerar som värdar för "Naturinfo" som det kallas.

För barn finns en egen liten hörna att söka kunskap i både böcker och annat intressant. Kretsen ordnar året runt aktiviteter som är öppna för alla, det kan vara utflykter, vandringar, föredrag, utställningar och annat, det kan man läsa om i deras kalendarium på hemsidan.

Fågelexkursioner finns också med i deras program. Förutom utflykter till Fysingen och Hjälvstaviken besöks också Gåseborg emellanåt för framförallt örnskadning, kvälls och nattetid förekommer också fladdermus och ugglelyssning.

Under våren har det varit aktiviteter som *De vilda blommornas dag*, barnaktiviteten "*Vad finns i sjön*", *Naturnatten*, *Biologiska mångfaldens dag*, *spindeljakt*, samt utflykt till stora Ängsnäs. Hösten inleddes med en skördedag då hö hässjades på gammeldags vis, en svamputställning och därefter kommer också vår gemensamma familjeaktivitet i november då vi bland annat gör vinterfågelmät (tyvärr framflyttad pga covid-19). ☒

Hälsar INGRID STENMAN

Den gemensamma barnaktiviteten "*Vi gör vinterfågelmät*" är framflyttad på obestämd tid, men vi hoppas att vi kan genomföra den under våren i det fall ett vaccin har blivit tillgängligt. Så håll koll på programmet på hemsidan www.jokhemsida.se

Mygel och övertramp

– kännetecknar den svenska skogspolitiken!
Exemplet Vildmarksriket 2010-2020

av Bengt Oldhammer, Orsa

mer än en tredjedel av de skyddsvärda naturskogarna i Vildmarksriket i gränstrakterna av Leksand, Vansbro och Mora har avverkats sedan 2010. Detta har skett trots att myndigheter och bolag visste att skogarna var skyddsvärda.

2010 publicerades en inventeringsrapport om Vildmarksriket (namngivet efter Jan Lindblads film "Ett vildmarksrike", som delvis spelades in där). Inventeringen hade utförts på initiativ av de tre nämnda kommunerna. Resultatet visade att området var unikt. Det fanns inte mindre än 17 procent skyddsvärd skog kvar, mer än de flesta andra skogslandskap i Sverige. Uppföljande inventeringar bekräftade de höga naturvärdena.

2010 undertecknade Sverige konventionen om biologisk mångfald i Nagoya där länderna förband sig att skydda just 17 procent av ekologiskt viktiga skogsmiljöer till 2020. Samma år hade mer än 200 forskare i ett uttåg uppmanat regering och riksdag att skydda 20 procent av våra skogar och överge dagens förödande kalhyggesbruk. Några år senare antog riksdagen en proposition om att Sverige ska skydda 20 procent

av våra skogar senast 2020 ("En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster" 2013)

Den finske professorn och biologen Ilkka Hanski fick 2011 det svenska Crafoordpriset på 6 miljoner, ett alternativt nobelpris för vetenskaper som inte omfattas av nobelpriset. Han visade att bristen på skyddsvärd skog gör att arter försvinner, och att den gräns där arterna börjar försvinna i ett landskap går vid 30 procent. Eftersom det inte finns så mycket skyddsvärd skog kvar varken i Finland eller i Sverige menade han att man skulle hårdtsatsa i särskilda naturvårdslandskap med artrika skogar och inom dem skydda 30 procent skog.

Den överväldigande vetenskapliga kunskapen vid denna tid hindrade inte att Vildmarksriket skövlades. Av de 17 procent som hittades återstår cirka 11 procent. För att öka arealen och nå 20 procent krävs med andra ord omfattande restaurering och skydd av skogar med lägre naturvärden än vad som fanns 2010. Bergvik Skog AB (StoraEnso/Korsnäs) hade mycket skog i Vildmarksriket och vid en undermålig avverkningsplanering av StoraEnso vid Vådsjön i Mora anmäldes Bergvik.

Bolaget förlorade som första och hittills enda bolag i Sverige miljöcertifikatet (FSC) lokalt i ett distrikt för sina upprepade övertramp. Vid denna tid sålde Bergvik närmare 4000 hektar mark för en krona (!) till ett aktiebolag där vd:n satt med i styrelsen (!). Bergvik kunde inte avverka på grund av höga naturvärden då detta förbjöds i FSC-reglerna (det är ganska vanligt att FSC-bolag säljer skog som de inte kan avverka. Skurkfasoner med andra ord). Den nya ägaren tänkte avverka men ideell naturvård upptäckte saken och 2016 blev det istället ett reservat med namnet Sörvallen-Mellanåsen. Det ligger i Härjedalen, nära gränsen till Dalarna. Markägaren överklagade och fick i dagarna 67 miljoner av staten. Han hade krävt 72 miljoner.

Tidningen ATL skrev 29 september 2020: "Skogen i Lofsåsen tillhörde tidigare de 5 procent som Bergvik satt av för naturvård. Enligt köpekontraktet betalade Tommy Hegerstrand 1 krona för marken, men enligt honom själv fick han skogen genom köp av aktier av Bergvik i det nybildade bolaget Mellanåsen AB för 45 miljoner kronor, uppger Östersunds-Posten" Marken Bergvik Skog ägde i Sverige är idag såld till nio olika köpare. ☒

BENGT OLDHAMMER

Ett urval av branscher och deras bidrag till BNP och sysselsättning jämfört med turism, 2018.

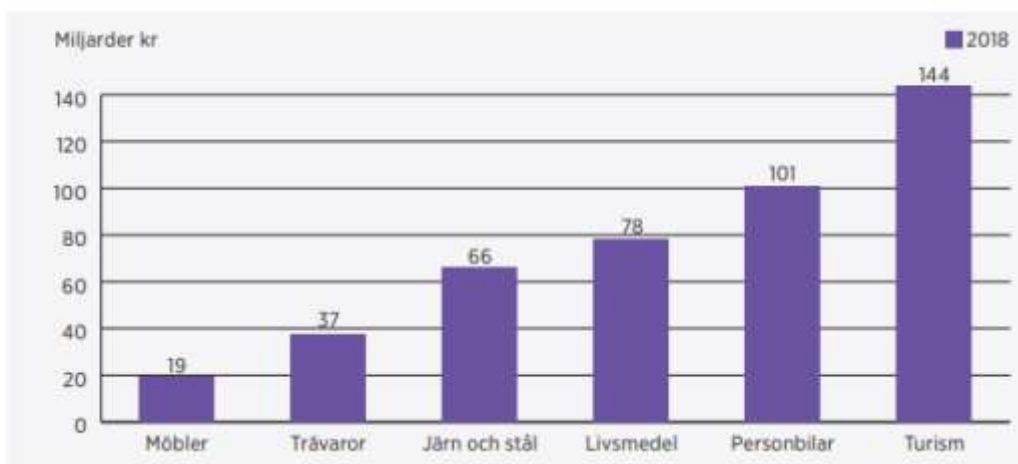
Källa: Tillväxtverket/SCB

Bransch/närning	Antal sysselsatta 2018	Andel av totalt antal sysselsatta 2018	Andel av BNP 2018
Handel	580 600	11,4	9,6
Tillverkningsindustri	562 300	11,0	13,8
IKT	204 300	4,0	6,2
Turism	172 400	3,4	2,6
Stål och metallindustri	102 100	2,0	2,1
Jordbruk, skogsbruk och Fiske	98 900	1,9	1,0
Maskinindustrin	76 600	1,5	1,9
Fordonsindustrin	74 800	1,5	2,4
Livsmedelsindustri	56 100	1,1	1,0

Turismens exportvärde 2018 i relation till exportvärden för ett antal varuområden, miljarder kronor.

Källa: Tillväxtverket/SCB

Tabellerna visar att det finns en stor potential för alternativt och lönsamt nyttjande av skogen som turistmagnet, i stället för att omvandla den till de hemska hyggen som karaktäriserar de skogsmarker som redan brukas av skogsindustrin. Bilden nedan visar ett kalhygge (2020) i Älvdalens kommun väster om Älvdalens kyrkby. Vad har pärluggla och tjäder att hämta här? Foto: Bengt Oldhammer

Bengt Oldhammer, Oljonsbyn, Orsa, är frilansande journalist med stort engagemang i skogsbiologiska frågor. Han jobbar idag som naturinventerare och naturguide på heltid. Ringmärkt ugglor under 20-talet år och tittar gärna på lappugglor, hänglavar, levermossor och svamp eller spårar järv och varg i dalaskogen. Skriver regelbundet i Fauna och Flora samt Svensk Botanisk Tidskrift och sitter då helst under det sibiriska korkträdet i sin överdådiga trädgård med utsikt över de blånande bergen intill Siljansringen. Bengt ligger bakom en lång rad inventeringar i norra Dalarna som lett till betydande reservatsbildningar. Tillsammans med redaktören gjordes en stor inven-

tering av ungefär halva den "tunga" som utgör Mora kommuns gräns mot Härjedalen, och som ledde till det reservat som idag kallas Norra Mora Vildmark. Bara i norra Mora och Orsa kommuner ligger hans inventeringar bakom drygt 32.000 hektar skogsmark, en yta som är mer än sexton gånger större än Tyresta nationalpark. Som gammal kompis till redaktören fick han här låta sig övertalas att skriva om skogsindustrins vansinniga härjningar i de återstående resterna av det naturliga svenska skogslandskapet. Med lite tur kanske han återkommer i ämnet, där han utgör en av de absolut kunnigaste och mest erfarna i landet. ☒

Posttidning B

JOK-Bladet
Båtsman Nähls Gränd 4
163 47 Spånga

Hurra, hurra!

**Gott Nytt
Jubileumsår!
tillönskas alla
medlemmar!**

Vi firar 60 år den 3 januari!

Den 3 januari 1961 samlades ett gäng ungdomar i familjen Franzéns kök i ett hyreshus intill tygförvaltningen för Östra Militärområdet med syfte att bilda en fågelklubb. Snart omfattade den också andra delar av de västra förorterna i Storstockholm. Man kallade sig Järvafältets Ornitologiska Klubb, för det var mest där man höll till. När denna tidning kommer ut, är det bara ett par veckor kvar till födelsedagen, och klubben är större än någonsin. Det ska vi vara stolta över! Hurra, hurra!